D. SALONII VIENNAE GALLIARUM EPISCOPI DOCTISS. AD VERAnium Fratrem, Dialogi duo, in quorum priore Parabolas Salomonis, in altero autem Eccleſiaſten interpretatur.

BESSARIONIS PATRIARCHAE CONSTANTINOpolitani, de ea parte Euangelij, Si eum uolo manere &c. Erudita, & ualde utilis diſceptatio.

D. IOHANNES ALEXANDER Braßicanus, Iureconſultus, pietatis ergô, in lucem ædidit.

Haganoæ, ex officina Iohan. Sec.
Anno M. D. XXXII.
Menſe Februario.

REVEREND. AC

ERVDITO PATRI, D. GVILIELMO FIGVLO, COENOBII AD S. CRVCEM IN Auſtria Seniori, Dn. & amico ſuo chariſs. Iohan. Alexander Braſſicanus, Iureconſultus, S. D. P.

RECTE AC PRVDENTER mihi Plinius dixiſſe uidetur, plurimum referre, in quæ tempora cuiuſq; uirtus inciderit. Ita, ut complures magni nominis ſcriptores hoc unum ſibi defuiſſe conquerantur, q; non ſub Alexandro Magno uixiſſent. Vnde & Archeſtratus, inſignis alias poeta, cum graui admodũ paupertate premeretur, & perinde ab omnibus contemptibilis haberetur, fertur ad eum quidam dixiſſe, ἀλλ' εἰ κατ' ἀλέξανδρον ἐγένου, κατὰ στίχον ἄν σοι κύπρον ἢ φοινίκην ἐδώκεν. Id eſt, At ſi tu in Alexandri tempora incidiſſes, in ſingulos ille uerſus Cyprum aut Phœnicem tibi dediſſet. Quemadmodũ enim fruges non tam ingenio ſoli, q̃ cœli beneficio, melioreq; temperie lætius exuberant, ita & meliores artes eximiaq; ingenia, benignitate, humanitateq; principum uirorum euocantur & excitantur. Sic Archelaus Macedonum rex, Chœrilo poetæ de

ſcribenti uictoriam Athenienſiū aduerſus Xerſen, pro unoquoq; uerſu aureum ſtaterem numerari iuſſit. Hieron Archimelo Epigrāmatario poetæ propter unicum Epigramma in nauem ſuam ſcriptum, mille frumenti medimnos dono dedit, & ſuis ſtipendiis in Pyræum uſq; miſit. Imperator Seuerus Oppiano pro ſingulis uerſibus ſingulos aureos dono dedit. Ita ut ueteres ob eam rem aurea carmina Oppiani dixerint. Antoninus Pius nō donis tantum & pecuniis literatos ornauit, ſed prouinciis præfecit, honoribuſq; q̄maximis honeſtauit. Dionyſius Syracuſanus Heliconem Cyzicenum talento donauit, quod Solis deliquium prædixiſſet. Lyſander ob pauculos uerſus Antilochi poetæ pileum argento impleuit. Quos uiros cum apud me memoria repeto, uerſibus iis alloqui conſueui.

Fœlices animæ, quæ uos tam læta tulerunt
Secula, uel tales qui uos genuere parentes.

Nec omnino contemnendum ſeculum fuiſſe deprehendimus, quo memorabiles illi ſcriptores, ac eruditiſſimi Epiſcopi, Saluianus, Eucherius, Claudianus, Salonius, Veranius, Vincentius, ac alii non multū iis abſimiles uixerūt. Noſtra certe ætas ſic eſt inquinata flagitiis omnibus, ſic pernitioſis ſectis eſt (ut ita dixerim) diſſecta, ut cum nullo ſuperiore, quantumuis corrupto, ſeculo conferri poſſit, a principibus plane nihil eſt præſidii bonis ſtudiis, adeo ut uere dixerit ille, habere eos τὴν ψυχὴν ἐν ταῖς φάτναις

καὶ οὐ τῶν μουσῶν, ἀλλ᾽ ὄνων ἐπιπλειοτέραν ἀκούειν. Ex Epiſcopis q̃ paucisſimi ſtudiorum cauſſæ fauēt, nec ſcio, quo fatali tandem malo fere ſummi cum infimis in literarum cladem conſpirauerint. Corruunt Academiæ fere omnes, frigent auditoria, iam non erudiendis adoleſcentibus, ſed alendis porcis inſtituta. Tum a ſtudiorum cultu (quæ malum eſt hæc inſania) bona pars ſe Sellularibus artibus addicit. Sed quid facias, ubi res in manu tua non ſit. Et recte Polynices apud Tragicum poetam admoneat, τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών. Ego interea ut me à conſpectu malorū, quæ noſtra tot per annos uidit ætas, uel aliqua ex parte auertam, ſic me ſecretorum ſtudiorum honeſtiſs. uoluptati addixi, ut præterea ſuſq; deq; faciam omnia, eius aūt ſeceſſus non aſpernandum fructum ad te muneri mitto, nimirum Salonii Viennæ Galliarum Epiſcopi in Prouerbia Salomonis, ac Eccleſiaſten, breuē quidem illam, ſed inſigniter eruditam interpretationē, quam cum nuper ab interitu uindicaſſem, neminem certe habui, cui potius illam & ob egregiam eruditionē, & incredibilem tuum in me amorem; q̃ tibi inſcriberē. Habes itaq; à Braſſicano tuo munus exiguum quidem, ſed quod abūde magnū uideri queat, ſi ſæpe lectum fuerit. Et memineris oportet, naturā nuſq̃ magis eſſe totam & perfectam, q̃ in minimis. Vale bene uir optime ac amiciſſime, Viennæ Auſtriæ ex Regio Collegio. Anno a nato Ieſu M. D. XXXI. Menſe Decembri.

D· SALONII EPI SCOPI VIENNENSIS ERVDITISS· DIA logus prior, ad Veranium fratrem, in quo Parabolæ Salomonis non mi nus pie, q̃ erudite explicantur.

Colloquuntur Veranius & Salonius.

VERANIVS. PARABOLAE qua lingua dicuntur? Salonius. Græca, Latina uero interpretãtur Similitudines. Veranius. Quare Salomon huic libro nomẽ iſtud impoſuit? Salon. Vt per hoc demonſtraret quia nõ iuxta literam, ſed aliter & ſpiritaliter intelligere debemus, quod dicit Veran. Quid ſignificabat Salomon, quod per parabolas locutus eſt? Salo. Dominum Ieſum Chriſtum, qui per parabolas locutus erat turbis Iudæorum. Nam & ipſo nomine ſuo eundem Dominum Ieſum Chriſtum ſignificat. Ver. Quomodo ergo interpretatur Salomon? Sal. Pacificus ſiue amabilis. Significat autem illum, de quo dicit Apoſtolus: Chriſtus pax noſtra, qui fecit utraq; unum. Et item: Pacificans per ſanguinem ſuum, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſiue

ſunt, ſiue quæ in terris. Item quod Salomon amabilis interpretatur, aptiſſime illum ſignificat, cui loquitur pater, dicens: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Ver. Quid ſignificat ipſo pacifico regni ſui ſtatu? Sal. Perenne Chriſti & Eccleſiæ regnum, de quo ſcriptũ eſt: Et regni eius non erit finis. Ver. Quare iuxta Septuaginta Interpretum translationẽ hæc dicta Salomonis non parabolæ, ſed prouerbia nominantur? Sal. Sicut parabolæ dicunẽ, quia occulta ſunt, & ſecreta myſteria ſignificãt, ſic & prouerbia cõgrue uocanẽ, quia talia ſunt quæ ſæpius in ore fideliũ uerſari, & memoriæ commendari ac retineri debeant. Ver. Quid utilitatis parabolæ Salomonis tribuunt? Sal. Sapientiam uidelicet & diſciplinam, & hoc eſt quod ait: Ad diſcendam ſapientiã & diſciplinam. Ver. Quid diſtat inter ſapientiam & diſciplinam? Sal. Sapientia eſt diuinarum rerum cognitio. Diſciplina uero, eſt ſanctæ & puræ uitæ conuerſatio. Ver. Quid eſt ergo diſcere ſapientiam? Sal. Scire & intelligere, quomodo recte credere debeas. V. Quid eſt diſcere diſciplinam? Sal. Cognoſcere, qualiter unũquenq; oporteat uiuere, & quid operando conueniat agere, & quo debeat intentionem cordis dirigere. Sequitur, Timor Domini principiũ ſapientię. Ver. Quot ſunt timores Domini? Sal. Duo, hoc eſt, ſeruilis & ſanctus. Ver. Seruilis quare dici

tur? Sal. Quia ueluti ſerui Domino ſeruimus timo
re gehennæ, ne ad tormenta ducamur. Ver. San-
ctus timor quare dicit? Sal. Quia ſicut bonus fili
us timet, ne uel in modico offendat oculos aman-
tiſſimi patris, ſic & qui perfecti ſunt in Eccleſia, ti-
mēt, ne peccādo offendāt oculos Dei. Ver. Quis
ex illis duobus ſapientior? Sal. Seruilis, quia qui-
cunq; ſapere incipit, hoc eſt, poſt peccata ſe cogno-
ſcit erraſſe, primo diuino timore corripitur, ne ad
tormenta trahat. Ver. Timor uero ſanctus quid
operatur? Sal. Auget ſapientiam, quoniam perfe-
cta charitas foras mittit timorē illum ſeruilem. Ti-
mor uero ſanctus permanet in ſeculū ſeculi. Ver.
Quid eſt quod Salomon dicit: Fruſtra iacitur rete
ante oculos pennatorum? Nunquid nō ſolent aues
ſæpe retibus capi? Sal. Solent utiq;. Ver. Qui
ſunt ergo iſti pennati? Sal. Sancti & electi uiri, qui
habent pennas fidei, ſpei, & charitatis, cæterarumq;
uirtutum, quibus ad cœleſtia cōtemplanda uolant,
habent & ſpiritales oculos, quibus & inſidias hoſtis
antiqui præuident, & peccata præcauent. Fruſtra er
go, id eſt, in uanum iacitur rete ante oculos pennato
rum, id eſt, Laqueus inſidiarum Diaboli obiicitur
ſanctis & electis uiris, quia facile in terra ſuperare
poſſunt inſidias Diaboli, qui ſuam conuerſationem
habēt in cœlis. Ver. Quæ eſt ſapientia, de qua di
cit Salomon: Sapientia foris prædicat, in plateis de
dit uo

dit uocē ſuam? Sal. Chriſti Ieſu, qui eſt Dei uirtus & Dei ſapientia, ſicut dicit Apoſtolus. Ver. Hæc ergo ſapientia quomodo foris prędicat? Sal. Intus prædicat, id eſt, in ſecreto, antequā pateretur, quia paucis, id eſt, ſolis diſcipulis myſteria ſuę diuinitatis oſtendit: poſt reſurrectionem uero ſuam prædicauit, quia miſſo deſuper ſpiritu ſancto, aperte ſe per Apoſtolos, ꝙ Dei filius eſſet, mundo declarauit. Ver. Quomodo in plateis dedit uocē ſuam? Sal. Quia quæ ante in ſecreto & in occulto, & in uno tantum Iudæorum populo docuerat, poſtea in latitudine plebium, & coram omnibus gentibus manifeſte prędicat per Apoſtolos, iuxta hoc quod eis prę cepit, dicens: Quæ dico uobis in tenebris, dicite in lumine, hoc eſt, in manifeſto: & quæ in aure audiſtis, prædicate ſuper tecta, id eſt, aperte & coram omībus. Ver. Quid eſt quod ait, In capite turbarū clamitat? Sa. Per caput deſignantur principes Iudęorum. In capite turbarum clamitabat, quia principibus Iudæorum homicidiū, quod in ſe patrauerant. palam per Apoſtolos ad memoriam reducebat, & eoſdem ad pœnitentiæ remedium uocabat. Ver. Quomodo intelligendum eſt quod ſequitur, In foribus portarum urbis profert uerba ſua? Sal. Per urbem ſancta deſignat Eccleſia, cōgregata de utroꝙ populo, Iudæorum uidelicet & gentium. Fores portarum huius urbis, ſancti doctores fuerunt, qui uer

bum Euangelii prædicando, credentes in eam intro duxerũt. Sapientia ergo in foribus portarum urbis uerba ſua proferebat, quando Chriſtus in Apoſto lis ſuis loquebatur. V. Quid eſt quod ait, Inclina cor tuum ad intelligendã prudentiam? Quomodo poteſt homo inclinare cor? Sa. Ille inclinat cor ſuũ ad cognoſcendam prudentiam, qui humiliat ſe, & emundat animum ſuum a peccatis, ut dignus fiat ad percipienda myſteria Diuinitatis. Ver. Quid eſt quod dicit, Ne innitaris ſapientiæ tuæ? Quis enim innititur ſapientiæ ſuæ? Sal. Ille, qui ſua ſapientia, aut ſuis uiribus cõfidit ſe poſſe implere Diuina man data. V. Ecce iterum dicit, Ne ſis ſapiens apud te metipſum. Quis enim eſt ſapiẽs apud ſemetipſum? S. Ille certe, qui ſe præ cæteris quaſi doctor extollit & iactat de his, quæ ex dictis patrum recte cognoſce re ac intelligere potuit. V. Quæ eſt ſapientia uera hominis? S. Timere Dominum, & recedere a ma lo, & hoc eſt quod mox ſequitur, Time Dominum & recede a malo. V. Vnde ſcis, ꝙ hæc ſit uera ſapi entia hominis? S. Quia in libro Hiob ſcriptũ eſt: Ecce timor Domini, ipſe eſt ſapientia. Et recedere à malo, intelligentia. Ver. Quis ille homo, de quo Salomon dicit, Beatus homo, qui inuenit ſapientiã? Sal. Chriſtianus fidelis & catholicus. Ver. Quan do iſte inuenit ſapientiam? Sal. Cum doctrina ue- ritatis, id eſt, Euangelii corporis ſimul & cordis per-
cipit

cipit, & in Scripturis ſanctis Domini uoluntatem ſtudet cognoſcere. Ver. Quando affluit prudentia? Sal. Quando cum magno amore, & ſui conditoris dilectione audit præcepta diuina, & opere ſtudet implere. Ver. Quid eſt quod ait, Viæ eius pulchræ, & omnes ſemitæ eius pacificæ? Quæ ſunt iſtæ uiæ ſapientiæ? aut quæ ſunt ſemitæ eius? Sal. Viæ ſapiētiæ ſunt actiones Domini, quas geſſit in carne: ſiue doctrinæ ipſius, quæ cōtinentur in libris Euangelii, quæ uiæ pulchræ ſunt, quia diuinæ. Semita ſapientiæ, ſunt præcepta & mandata Domini, quæ ad pacem æternam, pacificæ, quia omnia præcepta Domini ad pacem æternam perducunt. Ver. De qua lege, aut de quo cōſilio dicit Salomon, cum ait: Cuſtodi legem atque conſilium? Sal. De lege uidelicet ac conſilio ſapientiæ Domini Ieſu Chriſti. Ver. Quæ eſt lex ſapientiæ? Sal. Lex ſapientiæ eſt, quæ dicit: Si uis ingredi ad uitam, ſerua mandata, id eſt, non occides, non mœchaberis, non furtū facies &c. Ver. Quod eſt conſilium ſapientiæ? Sal. Si uis perfectus eſſe, uende omnia quæ habes, & da pauperibus &c. Ver. Quid eſt quod ait, Abominatio Domini eſt omnis illuſor? Quis eſt illuſor? Sal. Illuſor eſt, qui uerba Dei peruerſe intelligendo & docendo corrumpit. Illuſor eſt, qui ſuos proximos ſimplices & pauperes inſultando contemnit. Illuſor eſt, qui magna Dei promiſſa quaſi parua deſpicit, & pœ

nam æternæ damnationis quaſi tolerabilem ſpernit Omẽs hos tales abominatur Dominus, & cum ſimplicibus eſt ſermocinatio eius, quia illos gratia cœleſtis ſapientiæ illuminat, quia nihil in ſe duplicitatis habent. Ver. Quare Salomon dicit: Et ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre mea? Quomodo unigenitus fuit coram matre ſua, cum præceſſerit eum frater uterinus, ſicut Scriptura ſancta, libri Regũ, teſtatur? Sal. Verum eſt, quia præceſſit eum frater uterinus, ſed ille mox mortuus eſt, quaſi nunquam fuiſſet, ſine nomine ab hac uita diſceſſit, propterea ſe unigenitum appellat. Ver. Quare dicit, Ne declines ad dexteram neq; ad ſiniſtram? Quis enim ſe ita continere poterit, ut corpus ſuum in dextram partem aut in ſiniſtram non declinet? Sal. Nemo, ſed per dextram deſignatur uia bona, per ſiniſtram uia mala & reproba. Non prohibet ambulare in dextra uia, ſed declinare ad dexteram. Ver. Quis ergo declinat ad dexteram, uel ad ſiniſtram? Sal. Iuſtus declinat ad dexteram, qui de ſua iuſtitia & ſuis uiribus præſumit. Iniuſtus declinat ad ſiniſtram, qui propter carnis fragilitatem ſaluari ſe poſſe deſperat. Declinat ad dexteram, qui uult plus ſapere, q̃ oportet ſapere. Declinat ad ſiniſtram, qui ſeruit ſtultitię. Ver. Cur ergo dicit paulo inferius: Vias quæ a dextris ſunt, nouit Dominus? Sal. Per uias quæ a dextris ſunt, deſignantur

ſanctæ actiones & opera bona. Hæc enim nouit Dominus, id eſt, dirigit, & placent illi, unde & econtra in iudicio dicturus eſt reprobis, Non noui uos, hoc eſt, non uos elegi, non enim mihi placetis, quia non uos uideo in luce mea, non uos uideo in iuſtitia mea. Ver. Quid eſt quod dicit, Ne des alienis honorem tuũ, & annos tuos crudeli. De quo honore dicit? aut quos uocat alienos? Sal. De honore dicit, quo factus eſt homo ad imaginem Dei. Alienos dæmones appellat, & eſt ſenſus: Ne honorẽ tuum, quo ad imaginẽ Dei creatus es, male uiuendo ſubdas immũdis ſpiritibus. Ver. Quem appellat crudelem? aut de quibus annis dicit? Sal. Annos uocat ſpacia uitæ. Crudelem, diabolum, & eſt ſenſus, Spacia uitæ, quæ tibi dedit Deus, male uiuendo ne tradas Diabolo. Ver. De qua ciſterna docet Salomon bibere aquam? aut de quo puteo fluenta? cum dicit, Bibe aquã de ciſterna tua, & fluenta putei tui. Sal. Ciſternam uocat catholicam, id eſt, ueteris & noui teſtamenti doctrinam: puteum uero profunditatem & altitudinẽ eiuſdem catholicæ doctrinæ: aquam, ſcientiam: fluenta, copiam & abundantiam ſcientiæ, id eſt, uarios ſacræ ſcripturæ appellat intellectus. Docet enim his uerbis, cauere a doctrina hæreticorũ, & attendere lectionibus ſacrarum ſcripturarum, & eſt ſenſus, Bibe aquam de ciſterna tua, id eſt, ſerua, & opere imple doctrinam, quam aliis præ

cas. Et fluenta putei tui, id eſt, abundantia ſermonis tui ſeu ſcientiæ affluenter in te redundet in operibus bonis. V. Quare dicit Salomon, Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide, cum ſtatim ſubiungat, Habeto eas ſolus, ne ſint alieni participes tui? Si fontes noſtros foras deriuamus, & in plateis aquas diuidimus, quomodo ſoli eam habere poſſumus? Sal. Quamuis in uerbis ſonare uideatur, tamen nulla eſt contrarietas, quia hæ ſententiæ non poſſunt niſi ſpiritaliter intelligi. Fontes ergo noſtros foras deriuamus, cum aliis uim prædicationis infundimus, cum uerba ſacræ ſcripturæ aliis anunciamus. In plateis aquas diuidimus, cum populis prædicamus. Platea nanq; dicta eſt a latitudine: eſt enim Græcus ſermo. In plateis ergo aquas diuidimus, quando in multitudine auditorũ uerba ſcientiæ dilatamus, & iuxta uniuſcuiuſq; qualitatem diuina eloquia diſpenſamus. Ver. Si aquas in plateis diuidere debemus, quomodo ergo eas ſoli habere poſſumus? Sal. Aquas in plateis diuidimus, quando aliis uerba diuina late prædicamus, & tamen ſoli aquas habemus, quia de ipſa prędicatione humanas laudes non quærimus. Ver. Quid eſt quod dicit, Ne ſint alieni principes tui? Sal. Alienos uocat dæmones, de quibus dixit Pſalmiſta: Alieni inſurrexerunt ſuper me, & fortes quaſi animam meam &c. Tunc enim malignos, id eſt, immundos ſpiritus in

prædica

p̄dicatione participes et ſocios nobis facimus. Quando per ſuperbiam intumeſcimus, & de prædicatiõe noſtra inanem gloriã deſyderamus. Ver. De quo homine dicit Salomon, Non apoſtata uir inutilis graditur ore peruerſo? Sal. Apoſtatam hominem appellat ſchiſmaticũ, qui laborat ſcindere unitatem Eccleſiæ. Ver. Qua lingua dicitur apoſtata? Sal. Græca, quod interpretatur in Latino ſermone, refuga & recedẽs a ueritate. Quare ergo ſchiſmaticus dicitur apoſtata? Sal. Quia more ſuperbientis angeli intus prius intumeſcit, & cadit a mentis ſuæ ſtatu, quia ſic ab amore ſui conditoris & a ueritate recedit. Niſi enim prius a ueritate recederet in Eccleſia, iniuſtitiam non diſſeminaret. Ver. Cur ergo de illo dicitur, Annuit oculis, terit pede, digito loquitur? Sal. Interior mentis cuſtodia, quæ membra exterius ſeruat ordinata, hic ergo apoſtata, quia ſtatum & cuſtodiam perdidit, idcirco dominica membra exteriora habet ex more, tulit inordinata. Ver. Quid eſt quod de lege ſua dicit, Liga eam in digitis tuis, ſcribe eam in tabulis cordis tui? Quis enim legem in digitis ligare poteſt? aut ſi fecerit, quę utilitas erit? Sal. In digitis dicit, id eſt, in actibus. Legem in digitis ligare eſt, quicunq; in bonis operibus eam ſtudet implere & exornare. In tabulis cordis dicit, id eſt, in latitudine cogitationis. Scribit ergo legẽ in tabulis, cordis ſui, qui eam cũ gaudio ſuſcipit, & memoriæ

commendat. Ver. Quid eſt quod ſapientia dicit, Per me reges regnant, & cõditores legis iuſta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam? Quæ eſt hæc ſapientia, per quam reges regnant, principes imperant, conditores legum & potentes decernũt iuſtitiam? Sal. Chriſtus Dei uirtus & Dei ſapientia. Ver. Nunquid Chriſtus omnibus tyrannis impiis & principibus dat regnũ & imperium? Sal. Non uticꝫ, ueruntamen ipſo permittente, impii reges & principes ſuſcipiunt regnum uel imperia, quia ſcriptum eſt in libro Hiob: Permittit regnare hypocritam propter peccata populi. Sed in hoc loco reges, ſanctos dicit Apoſtolos qui primum ſemetipſos, deinde Eccleſiam ſibi commiſſam, fideliter regere nouerunt. Siue reges appellat omnes ſanctos, qui ſeipſos & alios bene regere ſciunt. Ver. Quos appellat conditores legũ? Sal. Vtriuſcꝫ teſtamenti ſcriptores. Ver. Quos uocat principes & potentes? Sal. Cæteros doctores & rectores fidelium. Omnes enim iſti per ſapientiam Dei patris habuerunt regnum, principatum & imperium, id eſt, per Chriſtum acceperunt, ut aliquid boni eſſent, unde ipſe dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Ver. Quid eſt quod ſapiẽtia dicit, Delectabar per ſingulos dies ludens coram eo, id eſt, coram patre omni tempore ludens in orbe terrarum. Nunquid ſapientia, id eſt, Dei filius pueriliter ludebat

coram

coram patre? Sal. Abſit. Sed quod dicit ludens, in telligendum eſt, gaudens. Ludebat enim per ſingu los dies, id eſt, gaudebat ſe eſſe unum, id eſt, unius ſubſtantiæ cum patre a principio ex diebus æternita tis. Ver. Quomodo ludebat omni tempore in or be terrarum? Sal. Quia cum tempora, orbis & cre aturæ eſſe cœpiſſent, ipſe filius gaudebat, quia ipſe quod erat, ſemper in patre manebat. Ver. Quid eſt quod ait, Sapientia ędificauit ſibi domum? Quã domum ædificauit ſibi ſapientia? Sal. Sapientia, id eſt. Dei filius ædificauit ſibi domum, quia ipſe cre auit hominẽ in utero uirginis, quem in unitate ſuæ perſonæ aſſumpſit. Ver. Quomodo excidit colũ nas ſeptem? Sal. Septem columnas excidit, quia per ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti erexit Eccle ſias per orbem terrarum, quæ ſicut columnæ ſuſten tando continent memoriam eius, id eſt, myſterium incarnationis ipſius. Ver. Poteſt aliter intelligi? Sal. Vere poteſt. Sapientiæ domus Eccleſia Chri ſti eſt. Columnæ autem domus huius, ſancti docto res, quæ columnæ bene eſſe ſeptem dicuntur. Quia ſancti doctores repleti ſunt ſeptiformi gratia ſancti ſpiritus. Ver. Quomodo ergo excidit ſapiẽtia has columnas? Sal. Excidit colũnas, quia mentes præ dicatorum ab amore præſentis ſeculi ſeparauit, & erexit eos ad portandã eiuſdẽ Eccleſiæ fabricã. Ver. De quibus ancillis dicit paulo inferius, Miſit ancil

las ſuas, ut uocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis? Sal. Ancillas uocat ſanctos apoſtolos. Ver. Quare uocat eos ancillas? Sal. Propter inſipientiam, infirmitatem & paupertatem, qua idiotas, infirmos, pauperes & deſpectos elegit apoſtolos, quos ad prędicandum miſit in mundum, ut fideles populos uocarent ad arcem æternæ beatitudinis, & ad mœnia cœleſtis Hieruſalem. Ver. Quis eſt filius ſapiens, qui lætificat patrem, aut quis eſt filius ſtultus, qui mœſtitia eſt matri ſuæ? Sal. Ille, qui accepta fidei ac baptiſmatis myſteria bene ſeruat, et opere implet, filius ſapiens eſt, ille proculdubio lætificat Deum patrē. Qui uero accepta fidei ac baptiſmatis ſacramenta malis operibus, uel hęretica prauitate corrumpit, filius ſtultus eſt, hic nimirū eſt mœſtitia matri ſuæ, uidelicet Eccleſiæ, quia contriſtat eam. Ver. Quid eſt quod ait, Stultus labiis uerberabitur? Quomodo poteſt homo ſtultus labiis uerberari? Sal. Verberatio in hoc loco damnationem ſignificat. Stultus ergo labiis uerberabitur, quia propter uerba iniqua & mala, quæ locutus eſt, condemnabitur. Vnde & alibi dicit Moiſes: Et uita in manibus linguæ, quoniam unuſquiſq; aut ex uerbis ſuis condemnabitur, aut ex uerbis ſuis iuſtificabitur. Ver. Cur dicitur habere manus lingua, cum manus habere nō poſſit? Sal. Metaphorice dictum eſt, id eſt, per translationem, quemadmodū uenti dicuntur habere pennas.

Manus enim linguæ ipſa uerba ſunt, quibus aut bene loquendo meretur uitam, aut mala loquendo meretur mortem, aliter per manus ſæpe in ſcripturis ſacris opera deſignantur, ut illud, Labores manuū tuarum quia manducabis. In manibus linguæ dicit, id eſt, in operibus. Opera etem̄ linguæ ſunt colloquia bona uel mala, ex quibus mors naſcit̃ aut uita. Ver Quis ille piger, de quo dicitur, Sicut acetum dentibus. & fumus oculis, ſic piger his, qui miſerūt eum? Sal. Piger eſt male uiuens catholicus, qui non laborat nec operatur, ut ad æternam beatitudinem peruenire mereatur. Per acetum & fumum hæreticorū deſignatur perfidia. Per oculos & dentes, prædicatores ſanctæ Eccleſiæ, qui bene oculi dicuntur, quia recta itinera præuident. Pulchre etiam dentes, quoniam ſpiritualia alimenta fidelibus miniſtrare ſolēt. Ergo ſicut acetum dentibus, & fumus oculis, id eſt, ſicut perfidia hæreticorū eſt contraria bonis doctoribus, quia contriſtat eos, & moleſtiam illis gignit & lachrymas, ſic piger, id eſt, catholicus malus, grauis eſt eiſdem bonis doctoribus, qui miſerunt eum, hoc eſt, qui iuſſerūt, ut fidem ſuam operibus impleret. Ideo grauis eſt, qui fidem ſuam prauis operibus deſtruit. Ver. Quid eſt quod ait, Manus in manu non erit innocens malus? Quomodo malus homo manus eſt in manu, & ideo non erit innocens? Sal. Qui manum iungit ad manū, nihil utiq; operatur,

malus ergo q̃ diu fuerit manus in manu, non erit innocens, quia etſi ad tempus ſubtrahit manus ab opere malo, tamen q̃diu malus eſt, innocentiam cordis habere non poteſt, unde ſuperius dicit: Abominabile eſt Domino cor prauum. Ver. Quid eſt ergo manus in manu? Sal. Conſcientia praua in opere malo. Ver. Quomodo intelligendum eſt quod ait, Circulus aureus in naribus eius, mulier pulchra & fatua? Sal. Hoc modo circulum aureum infixeris in naribus ſuis, id eſt, in naribus porci, ille dum pergit terram uertere ac fodere naſo, immergit circulum aureum in uolutabrum luti, & tũc perdit circulus aureus decorẽ quem habuit. Similiter ergo mulier fatua, ſi habet pulchritudinem uultus, uel ſi accipiat ornamenta inaurium monilium, ſimul & ueſtimentorum, ſordidat pulchritudinem ſuam, & amittit decorem, ſi ſe cœno libidinis coinquinare diligit, & adulteriis corrumpit. Ver. Spiritualiter autem quomodo intelligenda eſt hæc ſentẽtia? Sal. Quicunq; ſacras ſcripturas intente meditatur, & iugiter perſcrutatur diuina eloquia, accipit ornamẽta ſcientiæ. Quod ſi male uiuendo corrumpit & deſtruit, quod bene intelligit, circulum aureum habet in naribus, ſed more ſuis, uidelicet porci terram fodit, coinquinat & luto immergit, quia ornamentum quod per noticiam ſcripturarum immunda actione ſordidauit, talis anima mulier pulchra & fatua: pulchra,

quæ

quæ per ſcientiam, ſed dedita carnalibus delectationibus, fatua eſt per actionem. Ver. Quid eſt quod dicit, Anima quæ benedicit, impinguabitur, & qui inebriat, ipſe quoq; inebriabitur? Plures nanque ſunt, qui alios inebriant, ſed ipſi non inebriantur? Non dicit hoc de corporali ebrietate, ſed de ſpirituali anima, quæ benedicit impinguabitur, quia quæcunq; exterius prædicando benedicit, ſpiritualem benedictionem accipit, id eſt, grat. ſpirituali augetur & creſcit. Similiter qui ſacro eloquio mentes auditorum ſtudet inebriare, inebriatur & ipſe, ſancti ſpiritus infuſione repletur. Ver. Quare non dixit homo, ſed anima quæ benedicit impinguabitur? Sal. In ſcripturis diuinis ſæpius poni ſolet pars pro toto, aut totum prc parte, ſecundum ſpeciem Grammaticę artis, quæ dicitur Synecdoche, ſic ergo in hoc loco pars poſita eſt pro toto homine. Totum uero ponitur pro parte, ut illud, Tulerunt Dominum de monumento, Dominũ dicit pro corpore Domini. Ver. Quis eſt ille, de quo dicit, Qui abſcondit frumentá, maledicetur in populis? Nunquid propter ea maledicendus eſt aliquis, quia non omnibus frumenta ſua miniſtrat? Sal. Frumenta, uerba ſunt ſanctæ prędicationis, ergo quicunq; abſcondit hæc frumenta, id eſt, uerba ſanctæ prædicationis apud ſe retinet, & non uult annunciare aliis eloquia, iſte maledicetur in populis, quia pro culpa ſilentii condem-

habitur, quoniam multis prodeſſe potuit, ſed quia noluit, ideo pro multorum pœna iuſte punietur. Ver. Qui ſunt illi qui uendũt frumenta, de quibus mox ſequitur, Benedictio autẽ ſuper capita uendentium? Sal. Illi uendunt frumenta, qui uerba uitæ & ſanctæ prędicationis ſuis auditoribus annũciant. Ver. Quod precium accipiunt ab eis? Sal. Preciũ fidei, & confeſſionis ſanctæ. Ver. Quomodo ueniet benedictio ſuper eorum capita? Sal. Quia ſingulis eorũ dicturus eſt dominus: Euge ſerue bone & fidelis, quia &c. Ver. Quid eſt quod ait, Qui conturbat domum ſuam, poſſidebit uentos? Quomodo poteſt aliquis poſſidere uentos? Sal. Domum in hoc loco mentẽ appellat, in qua unuſquiſq; ueluti in domo habitat per cogitationes. Ventos, immundos ſpiritus appellat. Qui ergo domum, id eſt, mentẽ ſuam malis & noxiis cogitationibus perturbare non timet, iſte nimirum poſſidebit uentos, quia per malas cogitationes uiam fecit dæmonibus, ut ingrediantur & habitent in ipſo. Poſſidebit uentos, id eſt, dęmones ad condemnationem ſui. Ver. Quomodo mulier diligens corona eſt uiro ſuo, & putredo in oſſibus eius, quæ confuſione res dignas gerit? Sal. Mulier bona & caſta honorem uiro ſuo præbet in omnibus, & quia diligit eum, & bene regit domum ipſius. Corona illi eſt, quia eius uirtutibus addit gratiã, unde coronatur a Dño, Adultera

uero

uero mulier, q̃uis foris uideať ſpecioſa, putredo tā/
mē eſt in oſſibus, quia intus fetore luxuriæ ſuę mem
bra coinquinat. Ver. Quō intelligendū eſt q̃d ait,
Melior pauper eſt & ſufficiēs ſibi, q̃ glorioſus et indi
gnus pane? Sal. Vere melior eſt frater idiota et ſim
plex, qui operať bona quæ nouit, unde uitā æternā
mereať habere in cœlis. Quā glorioſus, id eſt, clarus
doctrina & eruditione ſcripturarū, uel comptus do/
ctoris officio, qui indiget pane dilectionis, quia neq;
Dominū diligit, neq; proximū. Vel certe ideo pane
indiget, quia non operať quæ intelligit, aut docet.
Ver. Quis eſt homo uerſutus, qui cælat ſcientiam?
Sic eñ dicit: Homo uerſutus cælat ſcientiam Sal.
Verſutus hoc loco in bona ſignificatiōe poniť, id eſt
ſapiens & prudēs. Vir ergo uerſutus, id eſt, ſapiens
& prudens aliquando de induſtria cælat ſciētiā, du
abus uidelicet de cauſſis: una, quia infirmis audito/
ribus non poteſt loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi
carnalibus, id eſt, magna ſacrarū ſcripturarū myſte/
ria, quæ nouit, non audet illis manifeſtare, ne forte
ſcandalizenť: altera, quia nō uult ſanctum dare cani
bus, neq; mittere margaritas ante porcos. Ver.
Quid eſt q̃d ait, Vult & nō uult piger? Si uult, quo
mō ergo nō uult? Sal. Per pigrū ille deſignať, q ſe
nō uult exercere in bonis opibus. Vult ergo regnare
piger cū Deo, & nō uult laborare ꝓ Deo. Vult pue/
nire ad beatitudinē, & tñ nō uult p̄cepta Chriſti im/

plere, ut beatitudinem mereatur obtinere. De hoc enim Iacobus dicit: Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus uiis ſuis. Ver. De quibus operibus dicit, Anima autem operantiũ impinguabitur? Sal. De illis dicit, qui bona operantur, qui Domini ſtudent implere præcepta, illorũ anima impinguabitur gratia ſpirituali, & dulcedine regni cœleſtis. Quare impinguabitur anima illorũ, qui bona operantur? Quia poſt labores uitæ præſentis inmarceſſibili mercede remunerabitur. Ver. Quis eſt nuncius impii, de quo dicit, Nuncius impii cadit in malũ? Sal. Nuncius impii, id eſt, angelus diaboli, Arrius fuit & Sabellius, cæteriq; hæretici angeli Sathanæ, iſti nimirum ceciderunt in malum, id eſt, æternæ gehennæ tormentum. Ver. Quis eſt legatus fidelis, de quo ſequitur, Legatus fidelis, ſanitas? Sal. Legatus fidelis eſt unuſquiſq; catholicus prædicator et doctor, qui ſibi, ſuiſq; auditoribus ſanitatem & ſalutem acquirit æternam. Ver. Quare dicit, Iacebunt mali ante bonos, & impii ante portas iuſtorũ, cum in hac uita magis boni ſoleant iacere ante malos, & iuſti ante portas iniquorum? Sal. In nouiſſimo iuditio coronatis iuſtis, impii condemnabuntur, qui eos in præſenti uita affligebant, & idcirco dicit, Iacebunt mali ante bonos, & impii ante portas iuſtorũ. Attamen quod dicit, ante bonos, & ante portas iuſtorum, non ad uicinitatem loci pertinet, quoniam mali

mali & boni non ſibi erunt tunc uicini, ſed pertinet ad uiſionem bonorum, quoniam boni ſemper uidebunt tormenta malorum. Vnde Deo liberatori ſuo maiores ſine fine referant gratias. Ver. Quid eſt quod ait, Pondus & ſtatera iuditia ſunt Domini, & opera eius omẽs lapides ſeculi? Quomodo pondus & ſtatera iuditia ſunt Domini? Sal. Quia Dominus omnia in pondere, & menſura, & numero conſtituit. Pondus & ſtatera iuditia Domini ſunt, quia ſicut ipſe uoluit, unicuiq; menſuram fidei, & gratiã ſpiritus ſancti diſtribuit. Ver. Quos appellat lapides ſeculi? Sal. Iuſtos et fortes in fide omnes lapides ſeculi, id eſt, ſancti et electi uiri opera ſunt Domini, quia nemo ſua uirtute, nemo ſuo merito electus eſt a Domino, ut cœleſti ædificationi eſſet aptus, ſed ſola gratia & miſericordia ipſius. Ver. Quid eſt qnod dicit, Corona ſenum, filii filiorum: & gloria filiorum, patres eorum. Si mali ſunt filii filiorum, quomodo gloria ſunt ſenum? id eſt, patrũ ſuorum: aut ſi patres mali ſunt aut fuerunt, quomodo ſunt gloria filiorum? Sal. Senes in hoc loco Patriarchas uocat et Prophetas, quorum filii ſunt ſancti Apoſtoli, & filii filiorum, ſucceſſores Apoſtolorum, uideli cet ſancti prædicatores. Omnes enim iſti corona ſenum ſunt, id eſt, Patriarcharum & Prophetarum, quia digna laude celebrant eos, per quorum exempla & uaticinia ad cognitionem gratiæ peruenerũt.

Ver. Quomodo patres gloria ſunt filiorum? Sal. Magna quippe eſt gloria prædicatoribus noui teſtamenti, quia filii ueterum patrum, id eſt, Patriarcharum & Prophetarum eſſe meruerunt. Ver. Quare dicit, Qui dimittit aquam, caput eſt iurgiorum? Nunquid ille qui clauſam aquã decurrere dimittit, iurgia concitat? aut nunquid non magis uinum ꝗ̃ aqua iurgia concitare ſolet? Sal. Figurate hoc dictum eſt. Nam per aquam deſignatur lingua leuis, fluxa, & qui immodice linguam ſuam relaxat, caput eſt iurgiorum, quia qui linguam ſuam nõ refrenat, iurgia & lites concitat, & cõcordiam diſſipat. Ver. Dic mihi, quæſo, quomodo in facie prudentis lucet ſapientia, ſicut ait Salomon: Oculi autem ſtultorum ſunt in finibus terræ. Sal. Prudens homo ſæpe in ipſa uultus claritate & faciei ſuæ ſolet præmonſtrare grauitatem ſui ſenſus, & claritatem intellectus. Stulti uero ad hanc imitandam & ſectandam, uidelicet grauitatem, oculos mentis non poſſunt attollere, ſed tota admiratione perquirunt, qualiter ad finem, hoc eſt, ad impletionem carnalium uoluptatum pertingere ualeant. Ver. Nunquid ita ſolummodo intelligere debemus? Sal. Neq; ſpecialiter hoc de Chriſto debemus intelligere dictum. In facie nanq; prudentis, uidelicet Saluatoris, lucebat ſapientia diuinitatis, quam ipſe in carne apparens, uirtutum & doctrinæ teſtimonia demonſtrabat et confirmabat.

Oculi

Oculi uero ſtultorum, id eſt, Iudæorum non credentium, magis incendebantur terrenis deſyderiis, q̃ ſalutaribus eius monitis atq; doctrinis. Ver. Quid eſt hoc quod ait, Donum hominis dilatat uiam eius & ante principes ſpacium ei facit? Quod eſt hoc donum quod dilatat uiam hominis? quod ante principes facit illi ſpacium? Sal. Donum hoc donum eſt charitatis ſiue aliarum uirtutũ, quas a Domino fideles accipiunt, hoc uidelicet donũ hominis, dilatat uiam eius, id eſt, actionẽ, quia unuſquiſq; fidelis quanto amplius gratia ſancti ſpiritus intus repletur, tantò magis uiam ſuam foris dilatat, id eſt, bonorũ operum greſſum multiplicat, quia quotidie in ſanctis deſyderiis & bonis operibus creſcit & auget. Ver. Hoc donũ quomodo facit homini ſpatiũ ante principes? Sal. Quia inter magnos Eccleſiæ rectores in foro tribuit illi culmen honoris, & gloriam æternæ beatitudinis. Ver. Quare dicit, Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella, nec ad os ſuũ applicet eam? Quis enim eſt tam piger, qui comedendo uel bibendo manum ad os ſuum non applicet? Sal. Qui abſcondit manum ſuam ſub aſcella, nõ uult utiq; ad aliquod opus uel laborem extendere illam, ergo per pigrũ deſignatur unuſquiſq; ſegnis & deſidioſus prædicator, qui non uult opere implere quod dicit. Manum quippe ad os porrigere, qui ſtudet opere implere quod docet. Ver. Quis eſt ille piger, de quo

dicit, Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æſtate, & nõ dabitur ei? Quod ſi piger tempore frigoris arare noluerit, nunquid æſtatis tempore qui ſibi aliquid tribuat inueniri non poterit? Sal. Sæpe nanq; pigri & frigore & æſtatis tempore inueniunt, qui ſibi tribuant eleemoſynam, fideles, ſed piger in hoc loco illum ſignificat, qui propter deſidiam, & huius mundi aduerſitatem, quæ per frigus deſignatur, in Dei ſeruitio negligit laborare, & idcirco in futuro die iudicii mendicabit, quia non habebit opera bona, pro quibus mereatur accipere beatitudinem, quoniam quicquid ſeminauerit homo, hoc & metet. Ver. Cur ergo dies iuditii & regnum Dei æſtati comparatur? Sal. Quia tunc omnia noſtræ triſtitiæ nubila tranſibunt, & uitæ illius dies æterni ſolis claritate fulgebit. Ver. De quo rege dicit, Rex qui ſedet in ſolio iudicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo? Sal. De illo qui eſt rex regum, & dominus dominantium, uidelicet Domino Ieſu Chriſto, qui ſedet in ſolio iudicii, quia pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Ipſe nimirum diſſipat omne malũ intuitu ſuo, quia reſpectu potentiæ omne malum etiam ſecretarum cogitationum penetrabit, ut reddat ſecundum quod egit, unde in Euangelio dicit: Nihil opertum quod non reueletur, & occultum, quod non ſciatur. Tunc iuſtis cum Domino coronatis, ſoli reprobi pœnas ſubibunt

bunt eternas. Ver. Quid eſt quod ait, Pondus & pondus, menſura & menſura, utrũq; abominabile apud Deum? Sal. Pondus & pondus, menſuram & menſuram dicit, diuerſum pondus & diuerſam menſuram. Quantum ergo ad literam, quicunq; in domo ſua uarium habet pondus, uariamq; menſuram, propter hoc utiq; habet, ut aliter libret metiaturq; ſibi, atq; aliter proximo, quod eſt utiq; abominabile Domino, unde in lege Moiſi, Dominus præcepit, dicens: Sit tibi æquus modius, iuſtuſq; ſextarius. Ver. Quomodo autem ſpiritualiter intelligi debet? Sal. Ille in domo ſua diuerſum habet pondus, & diuerſam menſuram, qui ſemper in ſuis actibus quærit, unde ipſe laudetur, & in aliorũ actibus perſcrutatur, unde ipſi uituperentur. Iſte utiq; talis abominabilis eſt Deo, quia nimirum quantum ſibi placere deſyderat, tantum diſplicet Deo, qui omnia cordis ſecreta rimatur. Ver. Quomodo intelligendum eſt qũod ait, Malum eſt, malum eſt, dicit om̃is emptor, & cum receſſerit, tunc gloriabitur? Sal. Secundum literam ſolet emptor uituperare quod emere deſyderat, et dicere, Malum eſt, malum eſt, ueruntamen ſi bene emerit, gloriabit̃, cũ receſſerit. Ver. Spiritualiter autem quomodo intelligi debet? Sal. Ille ueraciter eſt emptor, qui ſibi æterna in cœlis præmia comparare deſyderat. Ipſe nimirũ emere ſtudet terrenis cœleſtia, caducis manſura, temporalibus

æterna. Talis ergo emptor quicquid patitur in præſenti, malum eſſe dicit, quia malum eſſe intelligit. At tamen quia omnia aduerſa pro Deo patiēter ſuſtinet, cum receſſerit de mundo, tunc gloriabitur, quia perueniet ad beatitudinem. Ver. Item, quomodo intelligendum eſt, quod paulo poſt dicit, Hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in nouiſſimo benedictione carebit? Sal. Hæreditas hæc acquiſitio auaritiæ poteſt intelligi, ergo quicunq; per auaritiæ nequitiam in hac uita ſibi diuitias multiplicare deſyderant, neceſſe eſt, ut in futuro æternæ hæreditatis beatitudinem amittant. Aliter, quicūq; pro bonis operibus humanā laudem quærere deſyderant, in principio quaſi ad hæreditatem feſtinant, ideoq; in nouiſſimo benedictione carebunt, quia nullam remunerationem percipient a Deo. De talibus enim ſcriptum eſt: Amen dico uobis, quia receperunt mercedem ſuam. Ver. Quid eſt quod ait, Ruina hominis eſt deuorare ſanctos, et poſt uota tractare? Quid eſt hoc, deuorare ſanctos? Sal. Deuorare ſanctos, eſt uoto ſe obligare. Impii autē deuorabant ſanctos, quod uoto ſe obligabant, ubi perſequerent̄ ſanctos, & occiderent eos, quemadmodū quadraginta uiri Iudæi, ſicut in Actibus Apoſtolorum loquitur: Deuouerunt ſe non manducaturos neq; bibituros, donec occiderent Paulum. Et Pagani, ut ſæpe legimus, diis ſuis deuouerūt ſanguinem Chriſtianorum. Ver.

 Quid

Quid eſt quod ait, Et poſt uota tractare? Sal. poſt uota promiſſa tractare, eſt ſanctos perſequi & diſtrahere, & quaſi uile mancipiũ cõtemnere? Ver. Quomodo ergo ruina eſt hominis, deuorare ſanctos, & poſt uota tractare? Sal. Si eñ peccatũ eſt alicui homini nocere, multo magis peccatum eſt, cum aliquis ſanctos Dei perſequitur, aut offendit, aut lædit, & idcirco ruina eſt illi, qui perſequendo ſanctos, æternæ damnationis ſibi pręparat interitũ. Ver. Quomodo intelligendum eſt quod ait, Sicut diuiſiones aquarũ, ita cor regis in manu Dei? Quare dixit cor regis tantum eſſe in manu Dei, & non omnium hominum? cum alibi ſcriptum ſit: In manu eius ſunt omnes fines terræ. Si omnes fines terræ in manu, hoc eſt, in poteſtate Dei ſunt, & corda omnium hominum ſunt in manu eius. Sal. Regem in hoc loco nõ illum debemus intelligere, qui rex eſt ſolo nomine, & temporaliter aliis imperat, ſed unumquenq; uirum ſanctum, fidelem, atq; religioſum Chriſtianum, cuius milites ſunt ſacræ uirtutes, & ipſe uitiorum bella in ſe bene uincere nouit. Sicut ergo Deus multifariis diuiſionibus aquarum late fines terrarũ & aeris implet, ita cor regis quocunq; uoluerit, inclinabit, id eſt, ad quodcũq; bonũ uoluerit, conuertet, quoniam ſicut diuiſiones gratiarum Angelis & hominibus iuxta uoluntatem ſuam tribuit, ita corda regum, id eſt, ſanctorum uariis donis replet, & diuer-

ſis ornat muneribus. Ver. Quid eſt quod ait, Vir qui errauerit a uia doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur? Qui ſunt iſti gigantes, in quorum cœtu morabit̃, qui errauerit a uia doctrinæ? Sal. Gigantes appellat immundos ſpiritus, id eſt, dæmones, de quibus beatus Hiob dicit: Ecce gigantes gemũt ſub aquis, & qui habitant cum eis, id eſt, dæmones, & omnes quos ipſi deceperunt, & qui ſibi conſenſerũt ſub pœnis torquentur. Ver. Quare dæmones appellantur gigantes? Sal. Quia dęmones ſuperbi & elati ſunt, & male fortes, ſicut olim fuerunt gigantes. In cœtu ergo iſtorum gigantum, id eſt, dæmonum cõmorabuntur omnes, qui errauerunt a uia doctrinæ, id eſt, a uia ueritatis, quia ſimul cum dęmonibus torquebuntur in pœna æternæ damnationis. Ver. Quæ eſt ciuitas fortium, uel quis eſt ſapiens, de quo dicit, Ciuitatem fortium aſcendit ſapiens, & detraxit robur fiduciæ eius? Sal. Ciuitatem appellat mundum, fortes dæmones. Mundus iſte quondam ciuitas fortium erat, quia idolorum cultui deditus, dæmonibus ſeruiebat, & fiduciam uitæ in cultu habebat, qui nõ ſunt dii, ſed opera manuum hominum. Ver. Quis eſt ergo ille ſapiens, qui hanc ciuitatem fortiũ aſcendit? Sal. Ille filius uirginis, Dei uirtus & Dei ſapientia, qui tunc ciuitatem hanc aſcendit, quando natus in carne uiſibilis, mundo apparuit. Ipſe nimirum deſtruxit robur fiduciæ eius, quia ſub

uertit

uertit & abſtulit de mundo cultum Deorum, in quibus confidebant gentiles. Ver. Quid eſt quod ait prouerbium, Adoleſcens iuxta uiam ſuam, & iam cum ſenuerit, non recedet ab ea? Nunquid nõ multi recedunt a uia ſua mala, quã ambulauerant in adoleſcentia? Sal. Vere plurimi inſpirãte diuina gratia in ſenectute cõuertuntur a uitiis, quæ habuerunt in adoleſcentia, nec Salomon hoc fieri poſſe negat. Sed frequentius hoc contingere ſolet, ut mores quos homo diſcit in adoleſcentia, nõ eos mutet in ſenectute, attamen non ſemper ita euenire confirmat, & idcirco ponit huiuſcemodi prouerbium, ut omẽs admoneat, quatenus a prima ętate uirtutibus & bonis operibus ſtudeant inſudare, ne forte in ſenectute non poſſint ſtudia bonorum operum diſcere, quæ neglexerunt in tenera ætate. Ver. Quid eſt quod dicit, Fouea profunda os alienæ? Quæ eſt hæc aliena? cuius os eſt magna fouea? Sal. Os alienæ dicit os meretricis, qui ergo uerba meretricis libenter audit, & oſcula eius delectabiliter ſuſcipit, quaſi ianuam pulſat profundæ foueæ, id eſt, inferni, & niſi cito ſe ab eius colloquio uel oſculo ſubtrahat, deſerẽte ſe Deo, illico mergitur in foueam mortis, & hoc eſt quod dicit, Cui iratus eſt Dominus, incidet in illam. Ver. Quid eſt quod ait, Appone cor ad doctrinã meam? Et paulo poſt ſubiungit: Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter in cogitationibus & ſcientia, ut oſtenderem

tibi firmitatem & eloquia ueritatis. Quomodo tri‐pliciter deſcripſit doctrinam ſuam & ſcientiam? aut quid eſt apponere cor, & intelligere doctrinã? Sal. Tripliciter uero doctrinam ſuam deſcribit, quia uni cuiqꝫ præcipit, ut eam ſtudeat implere cogitatione, locutione & opere. Ver. De quibus terminis di‐cit, Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos po‐ſuerunt patres tui? Sal. Terminos antiquos dicit terminos ueritatis & fidei, quos ſtatuerunt ab initio catholici doctores. Hoc ergo præcepit, ut ueritatem ſacræ fidei & Euangelicæ doctrinæ nemo aliter ſuſci piat, q̃ a ſanctis patribus eſt tradita. Siue hoc præci‐pit, ut eloquia ſanctarum ſcripturarum nemo aliter interpretetur, niſi iuxta uniuſcuiuſqꝫ ſcribẽtis inten‐tionẽ. Ver. Quæ ſunt opes illæ, de quibus dicit, Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non po tes, quia facient ſibi pennas, & uolabunt in cœlum? Quas pennas ſibi opes, id eſt, diuitiæ ſeu copiæ face re poſſunt? Sal. Opes iſtæ ſunt arcana diuinita‐tis, & ſecreta cœleſtium myſteriorum, & eſt ſenſus: Ne erigas oculos tuæ mentis ad perſcrutanda diuini tatis arcana, & myſteriorum cœleſtium ſecreta, quæ penetrare non potes, nec intelligere uales, quoniam ſolis aquilis hæc patent, id eſt, ſupernis ciuibus tan‐tũ manifeſta ſunt. Ver. Quæ ſunt cellaria, de qui bus dicit, In doctrina replebuntur cellaria uniuerſa ſubſtantia præcioſa & pulcherrima? Sal. Cellaria

ſunt

ſunt corda iuſtorum, qui per doctrinam ſapientiæ replentur ſubſtantia præcioſa & pulcherrima, id eſt donis uirtutum atq; bonorũ operum. Ver. Quid eſt quod dicit, Septies enim cadit iuſtus, & reſurget? Si iuſtus eſt, quomodo cadere, id eſt, peccare dicit? Sal. Loquitur eñ hic Salomon de leuibus et quotidianis peccatis, ſine quibus nullus iuſtorum in hac uita eſſe potuit, nec eſſe poteſt, ut alibi dicit: Benedicam Domino in omni tempore. Septies etiam ſignificat aliquando, ſæpe & frequenter, quod aptiſſime hic intelligi poteſt, Septies, hoc eſt, ſæpe cadet iuſtus & ſæpe reſurget, aut certe omni tempore cadit & reſurgit, ſcilicet gratia diuina, ſecundũ quod ſupra dictum eſt. Ver. Quomodo intelligendum eſt, Præpara opus tuum foris, & diligenter exerce agrum tuum, ut poſtea ædifices domum tuam? Quod eſt hoc opus, quod foris præparare debemus? Sal. Opus uocat bonam actionem, ideoq; addidit tuum, hoc eſt, tibi utile & neceſſarium. Opus ergo noſtrum foris præparamus, cum actionem noſtram bene exterius componimus, & ut Deo placeat, ordinamus. Ver. Quomodo agrum noſtrum diligenter exercemus? Sal. Agrum diligenter exercemus, ſi a ſpinis uitiorum corpus noſtrum purgamus. Ver. Poſt agri exercitium domum noſtram quomodo ædificabimus? Sal. Si primo exterius actus noſtros bene cõponimus, tunc domum nobis bene ædificamus,

cum puritatem uitæ, & munditiam etiam cogitatio-
num ſeruamus, & habitaculum noſtræ mentis piis
cogitationibus exornamus. Ver. Quis eſt Domi
nus, aut qui ſunt reges, de quibus dicit, Gloria Do-
mini, eſt cælare uerbum: gloria regum, inueſtigare
ſermonem? Sal. Dominus iſte Dei filius eſt, uideli
cet Dominus Ieſus, cuius gloria fuit cælare Verbũ,
id eſt, ſe eſſe Dei filiũ, quia dum in carne apparuit,
magis ſe hominem, q̃ Dei filium confiteri uoluit, ut
diabolus eum non cognoſceret, & ita paſſione ſua
genus humanum redimeret. Quoniam ſi eum dia-
bolus cognouiſſet Dei filium eſſe, nunquam crucifi
xiſſet. Gloria quippe Domini fuit cælare Verbum,
id eſt, in forma hominis, diuinitatis ſuæ occultare
potentiam, ut dum infirmitatem carnis oſtenderet
diabolus, eum a paſſione retrahere feſtinaret, quate
nus per ignorantiã paſſionis perueniret ad gloriam
reſurrectionis. Ver. Qui ſunt ergo reges, quorũ
gloria eſt, inueſtigare ſermonem? Sal. Reges iſti
ſancti fuerunt Apoſtoli, qui diligenter ſermonem
Domini inueſtigare ſtudebant, quo ſe Domini fore
ſignificabant. Nam ubi nõ aperte ſe Dominum eſſe
monſtrabat, ſed myſtice uolebat intelligi, eius ſer-
monem ſumma perſcrutabãtur diligentia, quale eſt
illud: Ego & pater unum ſumus &c. Nam cum cæla
ret Verbi diuinitatẽ, & oſtenderet carnis infirmita-
tem, interrogauit hos reges, dicens: Quem dicunt
homines

hominesеſſe filium hominis? Cui regum eximius, uidelicet beatus Petrus Apoſtolus, inueſtigans ſermonem illius, quem antea ſæpe audiuit, continuo reſpondit: Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Ver. Quid eſt quod ſequitur, Cœlum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile eſſe dicunt. Sal. Reges uocat Prophetas & Apoſtolos, qui reuelante ſancto ſpiritu arcana diuinitatis cognoſcere meruerunt. Per cor regũ deſignatur ſcientia & intellectus Prophetarum & Apoſtolorum. Ver. Quomodo ergo intelligendum eſt quod ait, Cœlum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile? Sal. Sicut altitudo cœli, & profunditas terræ comprehendi nõ poteſt ab hominibus, ita noſtræ fragilitatis capacitas non ualet comprehendere, neq; penetrare altitudinem ſcientiæ & intellectus Prophetarũ & Apoſtolorum. Ver. Quomodo ſibi concordant, aut quomodo ſibi conuenire poſſunt ea quæ dicit, Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis: &, Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe uideatur? Iſtæ nimirum ſententię ualde ſibi uidentur eſſe contrariæ. Sal. Vere bene ſibi concordant, ſi eas diligenter conſyderemus. Per hoc enim quod ait, Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, nos admonet, ut quia ſtultus ſapientiam non percipit, nos eius ſtultitiam non imitemur, ſed potius contemnamus & deſpiciamus, & quoties ei

loquimur, non turpiter, non furioſe, non ſuperbe, ſed honeſte, patienter atq; humiliter hoc loquamur ſapiẽter, ne illi ſimiles efficiamur. Per hoc uero quod ſequitur, Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam nos admonet, ut ſapienter increpemus & redarguamus ſtultum, & manifeſte demonſtremus, quanta ſit in eo ſtultitia, ne forte ſi non agnoſcat ſtultitiam ſuam, ſe putet eſſe ſapientem. Ver. Quis eſt ille ſuſurro, de quo dicit, Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad interiora uentris? Sal. Suſurronem appellat incentorem litis, & bilinguem, qui laudes uerborum ſimulat, & ideo quaſi ſimplicia eſſe uidentur uerba ipſius. Sed perueniũt ad interiora uentris, quia ſuſurro ſemper quærit audire, unde poſſit iurgia ſeminare, quibus ſtomachus indignetur, & omnia interiora perturbentur. Ver. Quis eſt ille amor abſcõditus, de quo dicit, Melior eſt manifeſta correptio, q̃ amor abſconditus? Sal. Amorem abſconditum in hoc loco amorem uocat illicitũ, id eſt, libidinoſum, ut eſt amor adulterinus, qui pro ſua turpitudine abſconditur, ne a ſapientibus redarguatur. Melior eſt ergo manifeſta correptio, q̃ amor abſconditus, quia multo melius eſt, aliquem ut corrigatur, manifeſte increpare, q̃ ſtudio ſimul peccandi occulte diligere. Ver. Quid eſt quod ait, Anima ſaturata calcabit fauum, anima eſuriens amarum pro dulce ſumet? Quomodo anima ſaturata fauum calcat? Sal

cat? Sal. Iuxta literam anima ſaturata fauum calcat, quia quicunque cibis repletus eſt, & dulcem contemnit ac deſpicit eſcam. Qui uero eſurit, licet aliquam in cibis amaritudinem ſumat, paruipendit. Ver. Spiritualiter autem quomodo intelligenda eſt hæc ſententia? Sal. Anima ſaturata eſt anima diuitum, qui in præſenti uita habent conſolationē ſuam, quoniam rerum temporalium copiis abundant. Vnde Dominus in Euangelio ait: Væ uobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Anima ergo diuitum calcat fauū quia pro terrenis bonis ſpernit dulcedinē regni cœleſtis. Anima uero eſuriens & amarum pro dulci ſumet, quoniam qui eſurit & ſitit iuſtitiam, omnem amaritudinem pro dulcedine ſumit, quia patienter ſuſtinet omnem præſentis uitæ aduerſitatē pro amore ſupernæ dulcedinis, id eſt, æternæ beatitudinis. Ver. Cui loquitur Salomon, cum dicit, Diligenter agnoſce uultum pecoris tui, tuoſque greges conſyderа? Nunquid lanigeros docet conſyderare greges? Sal. Non, loquitur enim paſtori Eccleſiæ, et eſt ſenſus, Diligenter curam impende, quibus præpoſitus es, & agnoſce animos & actus ſingulorum, & ſi aliquam ſorditatem uitiorum inueneris, citius caſtigare & emendare ſtude. Ver. Quare mox ſubiungit Non enī habebis iugiter poteſtatē, ſed corona tribuetur in generationem generationū? Sal. Vt paſtor Eccleſiæ ouibus ſibi commiſſis inceſſanter curam ad

hibeat, & eſt ſenſus, Non enim tu ſemper habebis poteſtatẽ paſcendi oues Dominicas, ſed corona tribuetur in generatione generationum, id eſt, æterna præparata eſt corona, quam & tu percipies, ſi bene paueris Dominicas oues. Ver. Quid neceſſe fuit Salomoni dicere, Aperta ſunt prata, et apparuerunt herbæ uirentes, & collecta ſunt fœna de montibus? Quis enim hoc dicit quod ignorat? Sal. Vere nullus, ſi hæc uerba tantum iuxta literam accipimus. Ver. Quomodo intelligenda ſunt? Sal. Vere tantum ſpiritualiter. Ver. Quid ergo prata ſignificant? Sal. Per prata deſignantur cœleſtia myſteria quæ ideo prata dicuntur, quia paſcua ſunt animarũ fidelium. Hæc enim prata, hoc eſt, diuina myſteria diu clauſa fuerũt ſub typis ac figuris legalibus. Ver. Quomodo, & quando aperta ſunt hæc prata? Sal. Aperta quippe ſunt prata, quia per gratiã Domini Saluatoris reuelata ſunt cœleſtia ſacramenta, quando aperuit diſcipulis ſuis ſenſum, ut intelligerẽt ſcripturas. Tunc apparuerũt & herbæ uirentes, hoc eſt nouæ ſententię Euangelicę ueritatis et gloriæ. Ver. Quid ſignificant fœna, quæ collecta ſunt de montibus? Sal. Per montes deſignantur ſancti patres ueteris teſtamenti ſcriptores. Per fœna ſcripta eorũ. Collecta ſunt fœna de montibus, quia ſcripta ſanctorum ueterum patrum collecta ſunt ad pabulum & ad refectionem ouium Dominicarum, id eſt, anima

rum ſi

rum fidelium. Ver. Quid eſt quod ait, Pauper & creditor obuiauerunt ſibi, utriuſq; illuminator eſt Dominus? Quis eſt iſte pauper & iſte creditor, qui ſibi obuiauerunt? Sal. Pauper eſt humilis uerbi Dei auditor, creditor autem eſt, qui pauperi, id eſt, humili auditori pecuniā uerbi Dei prędicando committit. Ver. Quando pauper & creditor obuiant ſibi? Sal. Quando in unam eandemq; auditor ſimul & prædicator diuinæ pietatis gratiam conueniunt, unde pulchre ſequitur, Vtriuſq; illuminator eſt Dominus, quia ſine gratia diuinę pietatis nec ille potuit prædicare, nec iſte credere. Ver. Quid eſt quod ait, Cum prophetia defecerit, diſſipabitur populus? Quæ eſt hæc prophetia, qua deficiente, populus diſſipabitur? Sal. Prophetia eſt ſacerdotalis eruditio atq; doctrina. Ergo cum ceſſauerit doctrina & eruditio ſacerdotū, populus diſſipabitur, quia cum deeſt admonitio & increpatio ſacerdotum, ſuæ uoluntati & arbitrio relinquitur, & continuo uariis peccatis uitiiſq; corrūpitur. Ver. Quomodo ignitus clypeus eſt omnis ſermo Dei, ſic enim dicit Salomon: Omnis ſermo Dei ignitus clypeus eſt ſperantibus in ſe? Sal. Omnis ſermo diuinæ authoritatis idcirco ignitus clypeus dicitur, quia corda electorū, quæ ſpem ſuam in Deo ponunt, & igne charitatis accendit, & ſcientia ueritatis illuminat, & ſordes uitiorum, quas in eis reperit, conſumit, & purgat, & ab

inſidiis hoſtium, cunctiſq; defendit aduerſitatibus. Ver. Quę eſt ſanguiſuga, cuius duas dicit eſſe filias ſic enim ait, Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes, affer affer, & nunquam ſatiantur? Sal. Sanguiſuga diabolus eſt, qui ſemper ſanguinem ſitit, id eſt, ad peccata homines trahere cupit, & ſitim peccandi inceſſanter accendit. Ver. Quæ ſunt illæ duæ filiæ ſanguiſugæ, dicentes, affer affer, & nunquam ſatiantur? Sal. Luxuria uidelicet & auaritia, iſtæ nimirum ſpiritualiter diaboli ſitim & ardorem imitantur, quia ſicut nunquam peccando ſatiantur, ſic nec auaritia nec luxuria. Nam quanto quiſq; magis luxuriatur & fornicatur, tanto amplius delectatur. Similiter quanto quiſq; ſibi diuitias accumulat, tanto magis eas ſemper augmentare deſyderat. Ver. Quare poſuit Salomon exemplū ſtellionis, dicens: Stellio nutritur manibus, & commoratur in ędibus regis. Sal. Vt pigros & ingenio tardos ad operandum & benedicendum prouocaret. Ver. Quod genus animalis eſt ſtellio? Sal. Genus lacertæ ualde pigræ, & colore uario, unde nomen accepit ſtellio, quia quaſi ſtellis, id eſt, guttis diſtinctus & uariatus eſt. Ver. Quid ergo ſignificat ſtellio? Sal. Illos ſignificat, qui tardi ſunt ingenio, & tamen quotidiano ſtudio et diligentia magis æternam aulam conſcendunt, hoc eſt, quamuis cum magno labore ad noticiam ſacrarum ſcripturarum perueniunt, & penetrare

netrare ualent ſecreta cœleſtium myſteriorum. De talibus ſcriptum eſt in Euangelio: Qui habet, & dabitur ei, & abundabit, quoniam qui habuerit ſtudium legendi, dabitur ei facultas intelligendi. Ver. Quæ ſunt illa tria, de quibus Salomon dicit, Tria ſunt quæ bene gradiuntur, & quartum, quod incedit fœliciter? Sal. Leo fortiſſimus beſtiarum, qui ad nullius pauet occurſum, Gallus ſuccinctus lumbos, & Aries, nec eſt rex qui reſiſtat ei. Iſta ſunt quæ bene gradiuntur. Ver. Quem ſignificat iſte leo? Sal. Illum, de quo ſcriptum eſt: Sicut leo de tribu Iuda etc. Dominum ſcilicet Ieſum Chriſtum, qui fortiſſimus beſtiarum dicitur, quia quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Ver. Quod eſt illud infirmum Dei? Sal. Infirmū fuit Dei, carnem noſtræ mortalitatis aſſumere, ſed hoc fortius eſt hominibus, quia ipſe homo natus ex uirgine perfectus extitit Deus. Ver. Quare iſte leo ad nullius pauet occurſum? Sal. Quia peccatum nō fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius, unde ipſe dicit in Euangelio: Ecce uenit princeps mundi, & in me non inuenit quicquam. Ver. Quid ſignificat gallus ſuccinctus lumbos? Sal. Sanctos prædicatores. Ver. Quare galli prædicatores dicuntur? Sal. Quia inter præſentis uitæ tenebras uerum mane, hoc eſt, ueram lucem prædicando, annunciant gloriam uideli cet æternæ beatitudinis. Ver. Quare iſti galli ſuc-

cincti lumbos dicuntur? Sal. Quia ſancti prædicatores in membris ſuis luxuriam & libidinem reſtinguunt. Ver. Quid ſignificat aries, cui non eſt rex qui reſiſtat? Sal. Per arietē ſancti deſignantur confeſſores & ſacerdotes, qui ueluti arietes gregem præcedunt, quia populum fidelem per exempla ſua gradientem ducunt. Iſti nimirū arietes ſi ſpiritualiter & recte uiuant, nullus eſt rex, qui eis reſiſtere ualeat, quia nullus eſt tam ſæuus perſecutor, qui eorum intentionem ualeat impedire, quia etſi eis mala ingeruntur, omĩa patienter ſuſtinēt pro Chriſto. Ver. Quid eſt illud quartū, quod incedit fœliciter? Sal. Ille, qui ſtultus apparuit, poſtquā erectus eſt in ſublime. Ver. Quis eſt ille? Sal. Antichriſtus, qui eleuabitur in ſublime, hoc eſt, in excelſum, quia cum fuerit homo nequiſſimus, dedignabitur ſe filiū Dei nominare, ſed mentietur ſe eſſe Deum. Ver. Eleuatus in ſublime quomodo ſtultus apparebit? Sal. Quia in ipſa elatione & ſuperbia ſua ſubito diuino gladio percuſſus interibit. Ver. Quare de illis ſuperioribus dicit, Tria ſunt quæ bene gradiuntur? de iſto uero, Quartum quod incedit fœliciter. Quare ſimiliter de iſto non dixit, incedit bene, ſed ait fœliciter? Sal. Quia omne quod fœliciter incedit, ſemper non bene incedit: neq; omne quod incedit bene, ſemper fœliciter. Ver. Quæ ſunt ergo quæ incedūt bene, aut quæ fœliciter? Sal. Illa bene

incedunt, quæ ambulant ſancte & iuſte. Illa incedũt fœliciter, quæ in hac uita habent proſperitatẽ ſuam. Leo, gallus & aries bene gradiuntur, ſed non fœliciter. Quia & Chriſtus Dei patris uoluntatẽ in omnibus compleuit, ſed multa aduerſa, & mortem ſuſtinuit. Similiter ſancti prædicatores & confeſſores diuinam ſtudent adimplere uoluntatem, ſed multas in hac uita ſuſtinent perſecutiones. Antichriſtus uero non bene incedit, quia ſuperbus contra Dei uoluntatem omnia faciet. Sed incedet fœliciter, quia, q̃uis ad breue tempus, in magna erit gloria & proſperitate. Ver. Quis eſt ille rex Lamuhel, de quo dicit, Verba Lamuhel regis uiſio, qua erudiuit eum mater ſua? Sal. Lamuhel Hebræa lingua dicitˀ, Latine interpretatˀ, in quo Deus. Ipſe nimirum eſt Salomon rex Iſrahel, in quo fuit Deus, quia niſi Deus in eo manſiſſet, tot & tanta diuina myſteria nec intelligere, nec ſcribere potuiſſet. Ver. Quæ fuit mater eius, quæ erudiuit eum, & docuit uiſionem? Sal. Secundum literam poteſt intelligi carnalis eius mater Berſabææ regina, quæ prudenter illum docuit. Sed mater in hoc loco nulla melius intelligitur, q̃ ſpiritualis & diuina gratia, quæ illum in corde inuiſibiliter erudiuit & docuit intellectum ſapientiæ, quã ipſe foris hominibus & prædicauit et ſcripſit. Ver. Quæ eſt mulier illa fortis, de qua dicit, Mulierem fortem quis inueniet? procul & de ultimis finibus

precium eius? Sal. Mulier fortis appellatur ſancta Ecclesia catholica, quę ideo mulier dicitur, quia Deo ſpirituales generat filios ex aqua & ſpiritu ſancto. Fortis ideo dicitur, quia cuncta ſeculi huius aduerſa ſimul & proſpera, propter fidem & amorem ſui conditoris ac redemptoris contemnit & deſpicit. Ver. Quare dixit Salomon, Mulierem fortem quis inueniet? Sal. Quia per ſpiritum ſanctum cognouit, quomodo nullus prophetarum, nullus omnino electorum ſufficeret ad redemptionē humani generis, niſi ſolus mediator Dei & hominū, homo Chriſtus Ieſus, ideoq; ait, Mulierem fortem quis inueniet? ſubauditur niſi Chriſtus. Ver. Quare mox addidit, Procul, & de ultimis finibus precium eius? Sal. Vt oſtenderet quia nō ſuo tēpore, ſed longe poſt eū nec ſimilis illi uenturus erat Chriſtus, id eſt, purus homo peccatorū ſordibus, ſed in fine ſeculorū deſcēſurus erat de cœlis Dei filius, qui natus ex uirgine, perfectus eſſet Deus & homo, & hoc eſt quod ait, Procul, id eſt, longe poſt, ſignificat autem tempus quod fuit a diebus Salomonis, uſq; ad partum uirginis. De ultimis uero finibus dicit, quia a ſummo cœlo egreſſio eius. Ver. Quod precium dedit Dominus pro hac muliere? Sal. Semetipſum, ſicut dicit Apoſtolus: Qui dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam in odorem ſuauitatis. Ver. Mulier fortis quomodo facta eſt quaſi

 nauis

nauis inſtitoris? ſic eñ dicit Salomon, Facta eſt qua ſi nauis inſtitoris, de longe portans panem ſuum. Sal. Inſtitor dicitur negociator propterea, quia ſemper inſiſtit, ut acquirat & multiplicet merces & lucra ſua. Nauis ergo inſtitoris onuſta diuerſis mercimoniis, quæ in ſua patria magis abundãt, per mare pergit ad loca peregrina, ut illic uenditis omnibus illis, quæ attulit, chariora domum reportat. Sic ergo mulier fortis, id eſt, ſancta eccleſia ſemper deſyderat onerari uirtutum diuitiis, & abundare bonis operibus, nauigans per mare ſeculi huius, ut per ea mereatur, id eſt, acquirat maiora, id eſt, diuinæ gratiæ dona. Ver. Quis eſt huius nauis inſtructor? Sal. Dominus Ieſus Chriſtus, qui dedit preciũ ſanguinis ſui, & redemit Eccleſiam. Sancta ergo Eccleſia ad exemplum inſtructoris, hoc eſt, Domini ac redemptoris ſui ſemper ſibi multiplicare laborat uirtutũ atq; bonorum operum lucra, ut per ea mereatur maiora acquirere, id eſt, æternæ beatitudinis præmia, & hoc eſt quod ait, De longe portans panem ſuũ, quia in om̃ibus bonis quæ temporaliter agit, ſolam tantum uiui panis ſacietatem deſyderat, quia ęternam ſolummodo retributionem expectat. Ver. Quid eſt dicere, Sindonem ſecit & uendidit, & cingulum tradidit Chananæo? Sal. Sindonẽ fecit Eccleſia, & uendidit, quia fidem quam credendo texuerat, loquendo dedit, ac ab infidelibus fidem rectæ conuerſatio-

nis accepit, quare & Chananæo cingulum tradidit, quia per uigorem demonſtratæ iuſtitiæ fluxa opera gentilitatis aſtrinxit, unde hoc quod percipitur, uiuendo teneatur. Ver. Quid eſt quod ait, Stragulatam ueſtem fecit ſibi, Byſſus & purpura indumentū eius? Quæ eſt ſtragulata ueſtis? Sal. Stragulata ueſtis eſt, quæ uariata textura firmiſſima fieri ſolet. Ver. Quid ergo ſignificatur per ſtragulatam ueſtem? Sal. Fortia opera ſanctæ Eccleſiæ, & diuerſa uirtutū ornamenta, de quibus propheta dicit: Aſtitit regina a dextris tuis in ueſtitu deaurato, circundata uarietate. Ver. Byſſus & purpura quomodo indumentum eius mulieris, id eſt, ſanctæ Eccleſiæ eſt? Sal. Byſſus, eſt genus lini candidiſſimi, unde pulchre per byſſum deſignatur corporis caſtitas, & ſanctæ conuerſationis puritas. Per purpuram uero ſanguinis effuſio deſignatur. Fortis ergo mulier, id eſt, ſancta Eccleſia induit ſe byſſo Dei, id eſt, ſeruat corporis caſtitatem, & ſanctæ conuerſationis rutilat nitore. Induit et ſe purpura, quando in ea ſancti martyres pro Chriſti nomine ſanguinem fundunt. Ver. Si byſſus & purpura indumentum eſt ſanctæ Eccleſiæ, cur ergo dicit in ſequentibus, Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouiſſima? Sal. Nulla eſt contrarietas, quia fortitudo refertur ad purpuram, decor uero ad byſſi candorem. Eſt ergo fortitudo indumentū Eccleſiæ ſanctæ, quia pro-

pter ſi

pter fidem Chriſti, & iuſtitiã patienter ſuſtinet ma-
lorum hominum improbitatem & perſecutionem.
Eſt & decor indumentum eius, quia operatur iuſti-
tiam, & ſe uirtutũm gratia ornat. Ver. Quare au-
tem dicit, Ridebit in die nouiſſima, cum Dominus
dicat in Euangelio: Væ uobis qui ridetis, quia luge
bitis & flebitis? Sal. In ſcripturis ſacris riſus gaudi
um ſignificare ſolet, unde Dominus in Euangelio:
Beati qui nũc fletis, quia ridebitis, id eſt, gaudebitis
Et beatus Hiob dicit: Os autem ueraciũ replebitur
riſu, id eſt, gaudio. Mulier ergo fortis, id eſt, ſancta
Eccleſia ridebit in die nouiſſimo, id eſt, gaudebit in
tribulatiõe regni cœleſtis. Ver. Qui ſunt filii mu-
lieris, qui eam beatiſſimam prædicauerũt? aut quis
eſt uir eius, qui laudauit eam? ſic enim dicit: Surre-
xerunt filii eius, & beatiſſimam prædicauerunt filii
eius, & uir eius laudauit eam. Sal. Filii huius muli
eris, id eſt, ſanctæ Eccleſiæ, ſunt omẽs electi, uir eius
Dominus eſt Ieſus Chriſtus. Surgent eñ filii Eccle-
ſiæ, uidelicet omẽs electi de puluere terræ, in nouiſſi
mo die iudicii & immortalitatis gloria decorati, ma-
trem ſuam beatiſſimam prædicabunt, id eſt, lauda-
bunt ſanctã Eccleſiam, quæ illos genuit Deo ex aqua
& ſpiritu ſancto. Surget & uir eius, Dominus uideli
cet Ieſus Chriſtus, cum in die iudicii manifeſtus ap-
paruerit in potentia diuinitatis, & laudabit eam, di-
cens in iuditio: Venite benedicti patris mei, poſſi-

dete paratum uobis regnum ab initio mundi, Eſuri
ui, & dediſtis mihi manducare &c. Ver. Cur ergo
poſuit præteritum, dicens: Surrexerũt? debuit enĩ
dicere, ſurgent. Sal. Quod ergo Salomon futurũ
nouerat, certiſſimum tenebat, & ideo more prophe
tico præteritum poſuit pro futuro. Ver. De qui-
bus dicit quod ſequitur, Multæ filiæ congregauerũt
diuitias, tu ſupergreſſa es uniuerſas? Sal. Multas fi
lias appellat Eccleſias hæreticorum, & turbas malo-
rum catholicorum. Ver. Quæ filiæ dicũtur Chri-
ſti uel Eccleſiæ? Quare dicuntur filii Chriſti aut Ec-
cleſiæ? Sal. Propter fidei ac baptiſmi ſacramentũ,
& adoptionem filiorum, quam in baptiſmate perce
perunt. Ver. Iſtæ filiæ quas diuitias congregaue-
runt? Sal. Orationes, ieiunia, eleemoſynas, affli-
ctionem, & caſtimoniam carnis, linguæ refrenatio-
nem, meditationem ſcripturarum, et cæterorum bo
norum operum diuitias, quæ ueræ diuitiæ ſunt, ſi
ſpirituali fiant intentiõe, uidelicet propter regni cœ-
leſtis retributionem, aliter nihil proſunt agentibus.
Vnde filiæ uidelicet hæreticorum, aut turbæ malo-
rum catholicorum, fruſtra congregauerunt ſibi di-
uitias, quia uel in fide errauerunt, uel certe huiuſmo
di bona opera non ſpirituali fecerunt intentione, de
quibus in Euangelio Dominus: Multi dicunt mihi
in illa die, Domine domine, nonne in nomine tuo
prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eieci-
mus, &

mus, & uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos. Sancta uero Eccleſia catholica ſupergreſſa eſt, hoc eſt, tranſcendit omnes illas filias, quæ quicquid boni agit, in fide tantum recta & ſpirituali operatur intentione. Ver. De qua gratia, & de qua pulchritudine loquit̃, cũ dicit? Fallax gratia, & uana pulchritudo, mulier timẽs Dominum, ipſa laudabitur. Sal. Fallax gratia humanæ laudis, quam hypocritę ab omnibus exquirunt. Pulchritudo uana eſt pulchritudo caſtitatis, uel bonæ operationis, quam hypocritæ hominibus oſtendere cupiũt, ut ab eis laudentur. Ver. Quare hæc gratia & hæc pulchritudo fallax dicitur uana? Sal. Quia fallit, hoc eſt, decipit ſimulatores, quoniã dum in hac uita quærunt mercedem, in futuro nullam recipient remunerationem, & ſi caſtitatem ſeruãt, uel aliqua bona operant̃, uana ſunt omnia quæ faciunt. Ver. Quæ eſt mulier timens Dominũ? Sal. Sancta uidelicet quæ in hac uita ſemper manet Eccleſia in timore Domini, quæ ſemper eius deſyderat præcepta implere. Ver. Quomodo ergo laudabitur hæc mulier? Sal. Idem Salomon in fine huius libri manifeſte demonſtrat, cum dicit: Date ei de fructu manuũ ſuarum, & laudent eam in portis opera eius Ver. Cuius ſunt hæc uerba? Sal. Viri illius Domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Ver. Quando hæc uerba dicturus eſt? Sal. In die iudicii, quan

do præcipiet Angelis, ut poſt finem huius uitæ Ecclesiam ad regni cœleſtis gaudia introducant. Sic em̃ præcipiet Angelis: Date ei defructu manuum ſuarum, hoc eſt, bonorum operum. Nam per manus opera deſignantur, ac ſi patiẽter dicat, quia fructum bonorum operum facere curauit, hoc eſt, charitatẽ, gaudium, pacem, benignitatem, bonitatem, modeſtiam, continentiam, fidem, patientiam, hoc fructu dignam illi reddite mercedem. Et laudent eam in portis opera eius, hoc eſt, in iuditio, ſiue in ingreſſu patriæ cœleſtis laudant eam opera ipſa quæ fecit, hoc eſt, remuneretur pro bonis operibus, quæ geſſit.

Finis Parabolarum Salomonis.

D. Salo

D· SALONII

VIENNENSIS EPISCOPI DOctiſſimi, Dialogus alter, ad Veranium Fratrem, in quo Eccleſiaſtes quàm puriſſime exponitur.

Colloquuntur Veranius & Salonius.

VER. QVOT NOMINIbus uocatus eſt Salomon? Sal. Tribus, ſicut ſcripturæ ſacrę manifeſtiſſime docent, id eſt, Salomon, Ydida, & Eccleſiaſtes. Ver. Quare his noībus appellatus eſt? Sal. Salomon, id eſt, pacificus dictus eſt, eo ꝙ in regno eius pax fuit. Ydida uocatus eſt, id eſt, dilectus Domini, quia dilexit eum Dominus. Ver. Eccleſiaſtes qua lingua dicitur? Sal. Græca, nam Hebraice Cohelecht dicitur. Ver. Quomodo ſonat in Latino ſermone Cohelecht, aut Eccleſiaſtes? Sal. Ille proprie dicitur Eccleſiaſtes, qui cœtum, id Eccleſiam congregat. Vnde Latino ſermone recte Eccleſiaſtes dicitur Concionator, quia cōcionatur, id eſt, loquitur ad populum, & ſermo eius non ad unum ſpecialiter, ſed generaliter dirigit̃ ad omnes

Concionator ergo in Eccleſia ſancta dici poteſt prædicator. Ver. Quot libros ædidit Salomon? Sal. Tres tantum, iuxta numerum uocabulorũ ſuorum, Prouerbia, Eccleſiaſten, et Cantica Canticorum. Ver. Quid ait Salomon in Prouerbiis, aut quid docet in Eccleſiaſte, uel Cantico Canticorum? Sal. In Prouerbiis docet paruulum, & per uarias ſententias inſtruit quaſi filium. In Eccleſiaſte uero iam perfectæ ætatis uirũ imbuit, ut intelligat, quia in huius mundi rebus nihil eſt perpetuum, nihil glorioſum aut magnum, ſed omnia ſunt breuia, caduca, & uana, quæ cernimus. In Cantico Canticorum, iam conſumatum uirum atq; perfectum in omnibus, & uariis exornatum uirtutibus, ſponſi, id eſt, Domini noſtri Ieſu Chriſti amplexibus iungit. Ver. Spiritualiter autem quid ſignificat ille Salomon, Ydida & Eccleſiaſtes? Sal. Dominum Ieſum Chriſtum, qui eſt noſter Salomon, id eſt, pacificans oĩa per ſanguinem ſuum, fecit utraq; unum, id eſt, de duobus populis unam ſibi conſtruxit Eccleſiam. Vnde Apoſtolus: Chriſtus, inquit, pax noſtra, qui fecit utraq; unum. Ipſe eſt & Ydida, id eſt, dilectiſſimus patris filius, de quo ipſe pater ad diſcipulos ait: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Ipſe nimirũ eſt Eccleſiaſtes, id eſt, cõcionator noſter, qui congregat cœtum, uidelicet ſanctam Eccleſiam de uniuerſo orbe terrarum, ad quem loquitur, dicens: Diſcite a

me, quia

ne, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis re quiē animabus ueſtris. Hic eſt filius Dauid, ad quē cæci in Euangelio clamabant, dicentes: Miſerere no ſtri fili Dauid. Hic eſt etiam rex Hieruſalem, non ter reſtris, ſed illius cœleſtis, quæ eſt mater omnium no ſtrorum. Ver. Quid eſt quod dicit Eccleſiaſtes, Vanitas uanitatū, & omnia uanitas, cum ſcriptum ſit in libro Geneſis: Vidit Deus cuncta quæ fecit, & erant ualde bona. Si cūcta quæ fecit Deus ualde bona ſunt, quomodo ergo omnia uanitas, & non ſolū uanitas, ſed etiam uanitas uanitatum? Sal. Cœlum & terra, maria & omnia quæ in hoc circulo cōtinentur, per ſe q̄ bona ſunt, quoniam a bono Deo creata ſunt, ſed comparata Deo, utiq; pro nihilo habenda ſunt, quia ſemper Deus permanebit id quod eſt, illa uero omnia tranſibunt. Nam quæ uidentur, temporalia ſunt, quia tranſitoria. Quæ autē non uidentur, æterna ſunt. Ver. Quare bis replicauit ſententiā ſuam, dicens: Vanitas uanitatum dixit Eccleſiaſtes, Vanitas uanitatum, & omnia uanitas? Sal. Ad exaggerandam magnitudinem uanitatum iterauit ſententiam ſuam, ut per hoc demonſtraret, quia omnis gloria mūdi ſicut flos fœni marceſcet, & ſicut fumus pertranſibit. Ver. De quibus generationibus dicit, Generatio præterit, & generatio aduenict? Sal. De generatiōe Iudæorum, & generatione gentium. Recedit enim generatio prima Iudæorū, quoniam

ſponſa ſed

periit propter infidelitatem, & ſuccedit ei generatio de gentibus, congregata uidelicet ſancta fidelium Ecclesia, quæ per fidem Chriſti ſaluatur. Poteſt & ſic intelligi, Generatio uade, & generatio ueni, id eſt, aliis morientibus, alii naſcuntur, & quos prius uideras, iam non uides, & incipis uidere eos, qui ante non fuerint. Ver. Quare Salomon dicit, Terra in æternum ſtat, cum Dominus in Euangelio dicat, Cœlū & terra tranſibunt? Sal. Vere iuxta Domini ſententiam, cœlum & terra tranſibunt, per meliorationem, ſed non per ablationem, quia igne iudicii purgata, meliorabuntur, quoniam renouabuntur, ſed penitus non deſtruentur. Tantum quippe ardebit cœlum ſurſum, & terra deorſum, quantum malitia hominum ſimul & dæmonum coinquinari potuit. Ergo iuxta ſententiam Salomonis, terra in æternum ſtabit, quoniam nunquam deſtruetur, ueruntamen renouabitur & meliorabitur. Ver. Quid ſignificare uoluit Salomon, cum ait, Oritur ſol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibiq; renaſcens, girat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem? Quis enim neſcit, quod oritur ſol & occidit, & per incognitas nobis uias regreditur ad locum ſuum, unde certus eſt ut iterū oriatur? Sal. Hoc ideo Salomon dicit, ut oſtenderet quia ſol ipſe, qui hominibus in lucem diei datus eſt, ſua mutabilitate, id eſt, ortu ſuo & occaſu, quotidie huius ſeculi monſtraret interitū. Per

has nanq;

ias nancꝙ mutationes temporum, et per ortum ſyde
um et occaſum docet Salomon, quod humana ætas
quotidie oritur & occidit. Ver. Quid ſol in hoc lo
o ſpiritualiter ſignificat? Sal. Illum uerum ſolem,
Dominum uidelicet Ieſum Chriſtum, qui eſt ſol iu-
ſtitiæ, de quo dicit propheta: Vobis qui timetis De
um orietur ſol iuſtitiæ. Iſte ſol iuſtitiæ quotidie ori-
ur timentibus ſe, id eſt, fidelibus ſuis, uidelicet ſan-
ctis & piis hominibus. Occidit etiam Meridie pſeu-
doprophetis, id eſt, hæreticis & malis catholicis,
quia propter peccata ſua lumen gratiæ ipſius amit-
tunt. Occidit & infidelibus, quia luce fidei non me-
rentur illuſtrari. Ver. Quid eſt quod ait, Omnia
flumina currunt in mare, & mare non redundat, ad
locum unde exeunt reuertuntur, ut iterum fluant?
Quis enim nouit, quod ad locum ſuum flumina re-
uertantur, ut iterū fluant? Sal. Nouit Eccleſiaſtes
ille, ſcilicet Salomon, per gratiā ſancti ſpiritus. Sed
iſte noſter Eccleſiaſtes, uidelicet Ieſus Chriſtus, qui
eſt ipſarum aquarum conditor, per potentiam diui
nitatis, qua æqualis eſt Deo patri, pleniſſime nouit:
quia flumina quæ in mare currūt, in abyſſum deflu-
unt, & per occultas uenas ad capita fontiū reuertun-
tur, & de matre abyſſo iterum ebullire incipiunt.
Ver. Spiritualiter autem quid ſignificāt hæc flumi
na? Sal. Per hæc flumina deſignantur ſancti prædi
catores, qui cum uirtutibus emicant, doctrinis corū

ſcant. Vere flumina ſunt, quoniam aridam terram carnalium cordium ſancta ſua prædicatione ſimul et operatione irrigant, ut ferant bonorum operum fructus. Ver. Quomodo ergo reuertuntur hæc flumina ad locũ unde exeunt, ut iterum refluant? Sal. Quia ſancti prædicatores in omni doctrina & opere quod faciunt, ad laudem ſui creatoris recurrunt, ut Domino authori ſuo laudes & gratias referant, per quem ut talia facerent, & omne bonum ſuum acceperunt. Semper etenim ad fontem ueri luminis reuertũtur, ne forte areſcant & exiccentur, ut ex eo aquam ſcientiæ, & gratiam uirtutũ accipiant, ut iterum fluant, hoc eſt, & ſemetipſos bonis operibus repleant, & aliorum corda fluentis doctrinæ ſpiritualis infundant. Omnes etiam fideles flumina ſunt, & hæc flumina ad locum unde exeunt, reuertuntur, quoniam per ſancta deſyderia ad amorem ſui conditoris redeunt, & de omnibus bonis laudes & gratias illi referunt, a quo ea perceperunt. Ver. Quare dedit Salomon cor ſuum, hoc eſt, ſolicito corde ſtuduit, ſcire prudentiam atq; doctrinam, erroreſq; & ſtultitiam? Bonum quippe eſt, ſcire prudentiã atq; doctrinam, quid autẽ boni eſt, ſcire errores atq; ſtultitiam? Sal. Sicut enim bonum eſt, ſcire prudentiam & doctrinam, ita uere bonum eſt, errores ſcire & ſtultitiam. Quoniam prima ſapientia eſt, carere ſtultitia, carere uero ſtultitia nemo poteſt, niſi qui intellexerit eam.

Similiter

Similiter nemo errores uitare poteſt, niſi qui intelli-
git eos, propterea in rebus terrenis plurima ſunt no
xia creata, ut dum ea uitamus, erudiamur ad ſapien-
tiam. Ver. Quare fuit æquale ſtudium Salomoni
ſcire prudentiam & doctrinam, & econtrario, erro-
res & ſtultitiam? Sal. Vt dum appeteret alia, & ad
alia declinaret, id eſt, apprehenderet bona, & deuita
ret mala, uera eius probaretur ſapiẽtia. Ver Quid
eſt quod Salomon dicit, quia in multa ſapientia mul
ta ſit indignatio: & quod addit ſcientiã, addit et labo
rem, quomodo multa eſt indignatio in multa ſapi-
entia? Sal. Ideo in multa ſapientia multa eſt indi-
gnatio, quia quanto quiſq; maiorẽ ſapientiam per-
cipit, tanto amplius ſibi indignatur, & dolet ſe uitiis
& peccatis ſubiacere, & non habere uirtutes. Nam
quanto quiſq; plus in ſapiẽtia proficit, tanto magis
ſibi iraſcitur de malis operibus quæ geſſit, & contri-
ſtatur & dolet ſuper peccatis ſuis, & ideo qui addit ſa
pientiam, addit et laborẽ, quia quanto amplius cœle
ſtia & æterna cognoſcit, tanto magis dolendo & flen
do laborat, ut errorũ laqueos euadere poſſit, & libe-
rari ualeat de huius ſeculi miſeria. Ver. Quare di-
cit, Riſum deputaui errorem, & gaudio dixi, cur fru
ſtra deciperis, cum hominum naturale ſit ridere, &
Dominus in Euangelio dicat: Gaudete & exultate,
quoniã merces ueſtra magna eſt in cœlo? Sal. Nõ
reprehendit Salomon riſum naturalem, id eſt, mo-

deſtum & honeſtum, unde alibi dicit: Vir ſapiens tacitus ridebit. Sed riſum diſſolutum & immoderatum atq; perſtrepentem appellat errorem, talis nempe riſus uocatur cachinnus. Similiter non ſpirituale ſed temporale gaudiũ uocat deceptionem. Illi uero qui præterita mala ſua nõ plangunt, neq; intelligũt ruinam peccatorum ſuorum, cachinnant et gaudent in rebus temporalibus, quia noua & breuia putantur eſſe bona perpetua, & idcirco ſuauitate præſentis uitæ decepti, quotidie huius ſeculi errore uexantur. Ver. Quid eſt quod ait, Vidi in omnibus uanitatẽ & afflictionem animi, & nihil permanere ſub ſole? Quomodo dicit nihil permanere ſub ſole, cum ſuperius dixerit, terra autem in æternum ſtat? Sal. Nihil em̃ permanebit ſub ſole, quod non tranſeat, quoniam omnia uana ſunt. Vnde in Euangelio ait Dominus: Cœlum et terra tranſibunt, attamen terra in æternum ſtabit, quia nõ funditus deſtruetur, ſed meliorabitur, ſicut dictum eſt ſuperius. Ver. Quare dicit, Sapientis oculi in capite eius, ſtultus autem in tenebris ambulat? Nunquid oculi ſtulti non ſunt in capite ipſius? Sal. Oculi in hoc loco non poſſunt corporales, ſed ſpirituales intelligi, oculi uidelicet mentis, id eſt, ſenſus & intentiones animi. Per caput uero deſignatur Chriſtus, unde Apoſtolus ait: Caput uiri Chriſtus. Oculi uiri ſapientis in capite ſunt, quia uir ſapiens omnem intentionem ſuam ad Chriſtum di

ſtū dirigit, & in Chriſto collocat, & oculos ſuæ men tis ſemper ad cœleſtia meditanda ſubleuat, ſtultus uero in tenebris ambulat, quia & ſtultitiæ ſimul, & peccatorum ſuorum tenebris obſcuratur, & amore huius mundi obſcuratur, odit enim cœleſtia, et ideo nō poteſt ſicut uir ſapiens ad cœlum oculos ſuos eri- gere, quia nō cogitat ea quæ Dei ſunt, ſed quæ huius ſeculi. Ver. Quid ergo diſtat inter uirum ſapien- tem & ſtultum? Sal. Hoc diſtat, quia iſte ſapientia & claritate illuſtratur & exornatur, ille uero errore ſtultitiæ ſuæ obtenebrat̄ & deturbatur. Tantū quip pe diſtat inter ſapientem & ſtultum, quantum inter diem & noctem, lucem & tenebras. Ver. Quomo do tantū diſtat inter ſapientem et ſtultum, cum unus ſit interitus utriuſq;, ſic enim moritur doctus ut in- doctus, ſapiens ut inſipiens? Sal. Quāuis ūnus ſit occaſus, & ſimilis mors ſapientis & ſtulti, & ſæpe in hac uita magis affligitur ſapiens, q̄ ſtultus, tamen nō erit ſimilis memoria in futuro, nec æqualem percipi ent remunerationem. Quoniam ſapiens in die iudi- cii ad regni cœleſtis eleuabitur gloriam, ſtultus uero demergetur in æternæ dānationis tormenta. Ver. Quis eſt ergo iſte ſapiens, qui tantum diſtat a ſtulto quantum lux a tenebris? Nunquid ille qui philoſo- phicæ tantum diſciplinæ pollet affluentia, uel libera lium artium ſplendet eloquentia? Sal. Nonnunq̄ ſecularis prudentia inimica Deo eſt, & carnalis ſapi-

entia, quamuis eloquentiæ floribus exornetur, nullum tamen in ſe ſpiritualem, nullum perpetuæ beatitudinis fructum continet. Sed ille ueraciter eſt ſapiens, qui Dominum diligit, qui eius mandata cuſtodit, & quantum poſſibile eſt humanę fragilitati, eius uoluntatem in omnibus ſtudet implere, de quo paulo inferius dicit, Homini bono in conſpectu ſuo dedit Deus ſapientiã, & ſcientiam, & lætitiam. Ver. Quare ſtatim ſubiungit, Peccatori autem dedit afflictionem & curam ſuperfluam? Si enim Deus peccatori homini dedit curam & ſolicitudinem ſuperfluã habere, quid ergo ipſe peccat, ſi curis ſuperfluis atq; ſolicitudine rerum temporaliũ affligitur? Sal. Cauſa ſuperfluæ curæ atq; malæ ſolicitudinis non eſt in Deo, ſed in illo qui ante ſponte ſua peccauit, quia peccatis ſuis exigentibus promeruit, ut haberet curam ſuperfluam & ſolicitudinem, & ideo quod ait, Peccatori autem dedit curam ſuperfluam, intelligendum eſt, ſuis meritis exigentibus, dari permiſit, uidelicet quia peccator fuit. Ver. Quid uult demonſtrare per hoc quod ait, Omnia tempus habent? Quod ſi omnia tempus habent, ergo æternæ diuinitatis ſubſtantia tempus habet. Sal. Abſit, illa quippe ineffabilis & ęterna maieſtatis diuinę eſſentia, quæ omnia creauit ex nihilo, non loco clauditur, non tempore coanguſtiatur, non ullo ſpacio terminatur. Et idcirco Salomon, ut oſtenderet de quibus hoc dixerit, ſtatim ſub

tim ſubiunxit, dicens, Et ſuis ſpaciis tranſeũt uniuerſa ſub cœlo. Vult enim demonſtrare, ꝙ contraria ſibi ſunt omnia, quæ in mundo ſunt, et nihil eſt perpetuum ex omnibus quæ ſub cœlo ſunt, & iſta tempus continent. Ver. De qua plantatione ait, de qua euulſione loquitur, cum dicit, Tempus plantandi, & tempus euellendi, quod plantatum eſt? Nũquid de plantatiõe aut euulſione arborum aut herbarum dicit? Sal. Nõ, ſed de natiuitate & morte hominũ. nam quod ſuperius dixit, Tempus naſcendi, hoc eſt quod ſequitur, & tempus plantandi, hoc eſt enim plantare quod naſcitur. Quod ſupra dicit, tempus moriendi hoc eſt quod hic ſequitur, tempus euellendi id quod plantatum eſt. Nam euelli hoc eſt, quod & mori. Soli quippe Deo notus eſt ortus & occaſus hominum, id eſt, tempus naſcendi, & tempus pereundi, & tẽpus plantandi, & tempus euellendi. Quoniam ipſe inſtituit, & tempus in quo unuſquiſꝗ naſceretur & plantaretur ad uitam, & tempus in quo moreretur, et de hac uita euelleretur, hoc eſt, per ſententiam mortis eradicaretur. Ver. Quid eſt quod iterum dicit, Tempus occidendi & tempus ſanandi? Nulli quippe dubium, quod tempus ſanandi a Deo conceditur, ſed nunquã Deus inſtituit tempus occidendi alium, aut eum quem ſemel occiderit homo poterit nunquam ſanare? Sal. Non utiꝗ, ſed illi ſoli eſt tempus occidendi, & tempus ſanandi, qui per

Moiſen loquitur, dicens: Ego occidam & ego uiuere faciam, percutiam & ego ſanabo. Ipſe nimirum ſtatuit tempus, in quo peccatores occidantur, & ſanentur infirmi, hoc eſt, peccatis languidi. Tunc enim occidit, cum uel corporis infirmitate, uel aliqua mundi huius aduerſitate peccatores affligit, ut corrigantur & moriantur peccatis, & uiuant Deo. Sæpe nanq; Deus ideo flagellat ſceleratos, ut eos occidat et ſanet, id eſt, ut deſinant eſſe quod ſunt, et incipiant eſſe q̊d non ſunt. Eſt ergo tempus ſanandi, cum Deus omnipotens eos quos occidit, id eſt, aduerſitatibus miſericorditer afflixit, per occultam inſpirationē compungit, & ad pœnitentiam prouocat. Ver. De qua deſtructióne uel ędificatione loquitur, cum dicit, Tempus deſtruendi, & tempus ędificandi? Nunquid de ædificatione ac deſtructiōe domorꝶ loquitur? Quid enim nobis prodeſſet, ſi hoc diceret? Quis enim neſcit quoniam alii deſtruunt, et alii ædificant domos? Sal. Non hic loquitur Salomon de domorum, ſed de malorū deſtructione, & ædificatione bonorum, quoniā neceſſe eſt prius mala deſtruere, & ſic bona poſtea ædificare, iuxta illud Pſalmiſtæ: Declina a malo, & fac bonum. Hoc ergo dicit, quia tempus eſt deſtruendi mala, & tēpus eſt ædificandi bona. Quoniam in præſenti uita conceſſum eſt nobis tempus a Deo, ut deſtruamus mala, & ędificemus bona, id eſt prius in nobis per pœnitentiam deleamus peccata,

poſtea

poſtea uero per ſancta deſyderia uirtutum conſtruamus ædificia. Ver. Quare dicit tempus flendi, & tempus ridendi, tempus plangendi, & tẽpus ſaltandi? Quis enim ignorat? quia alio tempore flemus, alio autem ridemus, aut quid profuit dicere tempus ſaltandi? Nunquid forſitan oſtendere uoluit, quia oportet nos ſaltationum exercere ludicra? Sal. Ab ſit, nihil oportet nos ſcurriliter agere, ſed tẽpus flendi eſt uita præſens, tempus ridendi uita futura. Qui ergo in præſenti uita quotidianis fletibus & lachrymis ſe purgare ſtuduerit, in uita futura ridebit, id eſt gaudebit. Similiter tempus plangendi eſt uita præſens: tempus ſaltandi eſt uita beata. In motu nanq; ſaltationis homo ſuæ mentis gaudium, & animi demonſtrat affectum. Qui ergo in hac uita plangendo ſtudet abolere peccata, in futura uita ſaltabit, id eſt, lætabitur & exultabit in gloria æternæ fœlicitatis. Ver. Quid eſt quod ait, Tempus ſpargendi lapides, & tempus colligendi? Quid enim prodeſt lapides ſpargere, aut quid prodeſt colligere, niſi forte domum aliquis uelit ædificare? Sal. Non de hac cauſſa loquitur Salomon, ſed de gentium diſperſiõe & collectione. Nam per lapides gentes deſignantur. Vnde Iohannes. Potens eſt, inquit Deus, de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Tempus enim fuit ſpargendi lapides ante aduentum Domini, quia gentiles non permanſerunt in unitate fidei, ſed receden-

tes a Deo diſperſi ſunt, quia uarios Deos adorabãt, & diuerſa idola colebant. Tempus autem fuit colligendi lapides poſt aduentũ Domini, quia ſicut Apoſtolus dicit: Vbi uenerit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Tũc quippe cœpit colligere lapides, quia peracto paſſionis ac reſurrectiõis ſuæ myſterio, direxit Apoſtolos ſuos in uniuerſum terrarum orbem, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Deinde celebrato quadrageſimo die myſterio aſcenſionis in cœlos, mox ut ab Apoſtolis fama nominis eius diffuſa eſt longe lateꝗ per mundum, lapides, id eſt, gentiles, qui erant diſperſi per uariam idolorum culturam, collecti ſunt, quia reſipiſcentes, & abominantes idola in unitatem fidei cõuenerunt.

Ver. Cur iterum dicit, Tempus dilectionis & tempus odii, tamen Iohannes Apoſtolus dicit: Qui oderit fratrem ſuum, homicida eſt. Et in Euangelio dictum eſt: Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in uitam æternam cuſtodit. Item: Qui nõ odit patrem ſuum & matrem, fratres & ſorores, uxorem & filios, adhuc autem et animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Dic ergo quando tempus eſt dilectionis, & quando tempus odii? Sal. Et nunc quidem tempus eſt dilectionis, quoniam poſt Dominum dilige

re debe

e debemus patrem & matrem, uxorem & filios, & æteros propinquos. Odii uero tempus, quia pro Chriſti confeſſione contemnere ſimul & odiſſe de-bemus & patrem & matrem, omneſque propinquos, i nobis in uia Domini fuerint contratii, ſicut ſancti martyres ſæpe feciſſe legũtur. Ver. Quid eſt quod urſum dicit, Tempus belli & tempus pacis? Quo-modo tempus eſt belli? cum Dominus in Euangelio dicat: Eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum es cum illo in uia. Et item: Si quis percuſſerit te in dex-tram maxillã tuã, præbe illi & alterã: & qui uoluerit auferre tunicam tuam, dimitte illi & pallium. Sal. Vere nobis ſemper eſt tempus belli & pugnæ, q̃diu in præſenti uita ſumus, quoniam ſemper neceſſe no-bis eſt pugnare aduerſus inſidias hoſtis antiqui, & æreas, id eſt, malignorum ſpirituum debellare pote-ſtates. Pacis uero tempus erit, cũ de præſenti ſeculo migrauerimus, quoniam ſi bene pugnauerimus in hoc ſeculo, in futuro coronabimur, & in cœleſti Hie ruſalẽ ęterna pace requieſcemus. Ver. Quare dicit Cuncta fecit Deus bona in tempore ſuo, cum ſuperi us dixerit omnia uanitatem eſſe? Si om̃ia uana, quo modo ergo bona ſunt? Sal. Om̃ia uana ſunt, quia tranſitoria, uerũtamen cuncta bona ſunt, quoniam a Deo bono creata, & bona quæ ſunt, nõ tamen ſem per, ſed in tempore ſuo. Nam bonum eſt uigilare, bonum etiam eſt dormire, attamen ſemper uigilare,

aut ſemper dormire nõ eſt utiq; bonũ. Ver. Quare dubitando loquitur Salomon, dicens: Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, et ſpiritus iumentorum deſcendat deorſum? Quis enim ignorat, quia ſpiritus iumentorum, id eſt, pecorum, cunctorumq; brutorum animalium ſimul cum corpore diſſoluatur? Spiritus uero filiorum Adam, id eſt hominum, non ſimul cum corpore diſſoluitur, ſed mox ut egredietur de corpore, aut deducitur ad gloriam, aut demergitur in pœnam. Sal. Paulo ſuperius oſtendit Salomon, quia quantũ ad corporis uilitatem, nihil diſtat inter iumentum & hominem, quia ſicut moritur iumentũ, moritur & homo. Sed ut oſtenderet, quia ſecundũ animæ dignitatem multum diſtat homo a iumento & pecore, idcirco diſiunxit, dicens: Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorum deſcendat deorſum? Oſtendit enim, quia hæc ſola differentia eſt inter homines & beſtias, quoniam hominis ſpiritus aſcendit in cœlum, & ſpiritus iumenti ſeu pecoris deſcendit in terram, quia moritur & ſimul diſſoluitur cum carne. Ver. Cur ergo dicit Salomon, quis nouit? quaſi nemo ſit, qui hoc cognoſcere poſſit. Sal. Ideo ait, quis nouit? ut difficultatem rei demonſtraret, nam quis in ſcripturis ſacris non impoſſibilitatem, ſed difficultatem aut raritatem ſignificare ſolet, ſicut eſt illud: Generationẽ autem eius quis

enarra

enarrabit? hoc eſt, aut nullus, aut perrarus. Nam q̃d impoſſibile eſt fieri, nullatenus poteſt, q̃uis cum magno labore. Ergo ideo dicit, Quis nouit, quia perrarus, aut certe difficile inuenitur, ita ſpiritualis homo qui tunc perfecte comprehendere ualeat, cum de corpore ſpiritus egreditur, utrum aſcendat, an ducatur ad pœnam? Ver. Quid ſignificant ſpiritualiter iſti filii Adã, aut illa iumenta? Sal. Filii Adam ſignificãt ſanctos & electos uiros, qui merito appellantur hoĩes, quia rationaliter ſancte & ſpiritualiter uiuũt; per iumenta uero deſignãtur carnales, quia propter ea iumenta uocantur, quoniam beſtialiter & carnaliter, ſicut iumenta & pecora uiuunt. Hinc eñ ſanctus propheta Daniel dicit: Homines & iumẽta ſunt Domine. Solet enim fieri, ut illi qui uidentur homines iuſti peccent & conuertantur a iuſtitia ſua, & faciant iniquitatem. Econtrario illi qui ſunt mali & impii, conuertantur ab iniquitate ſua, & faciant iuſtitiã & æquitatem. Ideo dicit Salomon, quis nouit ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorũ deſcendat deorſum, quia tam incertus eſt uitæ huius ſtatus, ut & peccator, qui iumentum uocatur, per pœnitentiam cõuerſus ſurgat, & aſcendat in cœlum, & iuſtus a iuſtitia ſua ruat in peccatum, & demergatur ad inferos. Ver. Quid eſt quod ait, Stultus complicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas? Quis eſt enim tam ſtultus, qui carnem ſuam co-

medat? Sal. Stultus iſte, piger ille debet intelligi, de quo in Prouerbiis dicit: Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella, nec ad os ſuum applicat eam. Iſte piger & ſtultus complicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas, quia magis eligit in ocio & torpore uiuere, & habere pugillum farris, q̃ laborando acquirere, unde paſcatur. Comedit carnes ſuas, dictum eſt per hyperbolen. Ver. Quid eſt hyperbole? Sal. Hyperbole igitur dicitur, quando aliquid incredibile profert. Ver. Quomodo ergo dictũ eſt hyperbolice, comedit carnes ſuas? Sal. Quia incredibile eſt ut homo comedat carnes ſuas. Sed ad exaggerandã pigritiã huius ſtulti ait, comedit carnes ſuas, ut oſtenderet, quia magis ſtultus deſyderat, ut caro eius tabeſcat inedia, & miſeria famis deficiat, q̃ ut manuum ſuarum laboribus ſuſtentetur. Ver. Quis eſt unus, de quo dicit Salomon, Vnus eſt, & ſecundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non ceſſat, nec ſatiantur oculi eius diuitiis? Sal. Ille eſt, qui cum ſit unus, id eſt, ſolus, non habet ſecundum, hoc eſt, filium, non fratrem aut aliquem propinquum, & nunquam ceſſat laborare, hoc eſt, diuitias congregare, nec tantas congregat, ut ei ſufficiant. Et ideo maxima uanitas eſt, congregare diuitias & ignorare cui eas relinquat. Ver. Quem ſignificat ſpiritualiter ille unus, qui non habet ſecundum? Sal. Dominũ Ieſum Chriſtũ, qui naturaliter ſolus

ſt Dei patris filius, & ſolus deſcendit de cœlis ad re‑
ſimendum genus humanum. Ver. Quomodo
non habet filium uel fratrem, cum in ſacro baptiſma
te omẽs Chriſtiani filii Dei efficiantur, & fratres Do
mini noſtri Ieſu Chriſti? Sal. Ille ſolus proprius &
naturalis filius, cæteri uero omnes ſunt adoptiui, &
ideo fratres eius ſunt non natura, ſed gratia. Ver.
Quomodo ergo iſte unus laborare non ceſſat? Sal.
Quia peccata noſtra patienter ſuſtinet, & miſericor‑
diter ad pœnitentiam expectat, & pro nobis quoti‑
die apud Deum patrem interpellat. Ver. Quomo
do non ſatiantur oculi eius diuitiis? Sal. Quia no‑
ſtram ſemper deſyderat ſalutẽ. Ver. Quis eſt iſte
funiculus triplex, de quo dicit Salomon, Funiculus
triplex difficile rumpitur? Sal. Vnitas patris et filii
et ſpiritus ſancti, quia in diuinitate tres ſunt perſonę
ſed tantum una eſt natura. Ver. Cur ergo ait, diffi
cile rumpitur? Illud enim quod difficile eſt, fieri po‑
teſt, quamuis cum magno labore. Nũquid ergo po‑
teſt iſte funiculus rumpi? Sal. Vere nunquã, quia
indiuidua eſt ſanctæ Trinitatis natura, ſed difficile
in hoc loco pro impoſſibili accipiendum eſt, quia fie
ri non poteſt, ut diuinitatis ſcindatur natura. Ver.
Quis eſt ille puer pauper & ſapiens, de quo dicit Sa
lomon, Melior puer pauper et ſapiens, rege ſtulto et
ſene? Sal. Dominus Ieſus Chriſtus, qui puer di‑
ctus eſt propter innocentiam & ſimplicitatem, quia

peccatũ non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Iſte puer cũ eſſet diues, pro noſtra ſalute factus eſt pauper. Iſte ueraciter eſt ſapiens, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ver. Quis eſt ille rex ſenex et ſtultus? Sal. Diabolus qui pene ab ipſo mundi exordio regnauit in genere humano, et ideo ſenex uocatur. Et uere ſtultus rex, quia quanto plures decipit, tanto ſibi pœnã accumulat. In regno quippe huius regis ſenis & ſtulti, id eſt, diaboli, natus eſt puer optimus, Dominus uidelicet Ieſus Chriſtus, qui factus eſt rex regum, & Dominus dominantium. Ver. Quid eſt quod ait, Cuſtodi pedem tuum, ingrediẽs domum Dei. Nunquid ab offenſione lapidum monet cuſtodire pedẽ, quando ingredimur domum Dei, id eſt, Eccleſiam. Sal. Quamuis ſemper honeſte & cum timore ac ſilentio debeamus ingredi domum Dei, tamen non pedem corporis docet cuſtodiendum, ſed pedem animæ, id eſt, greſſum mentis, ut in conſpectu Dei mundas preces effundamus, & eſt ſenſus. Quando ingrederis domum Dei, uidelicet Eccleſiam, cuſtodi pedem tuum, id eſt, greſſum mentis tuæ, ne offendas in malis cogitatiõibus, ut oratio tua pura dirigatur ad Deum. Ver. Quid eſt quod ait, Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem tuam? Quomodo dat homo os ſuum, ut peccare faciat carnem ſuam? Sal. Quando loquitur uanitates et uerba libidinoſa, qui

bus caro

ous caro incitetur ad peccandum. Sed iſte eſt propri
us huius loci ſenſus, Ne dederis os tuum, ut peccare
acias carnem tuam, hoc eſt, noli quærere uanas ex-
uſationes, quibus des occaſionem carni tuæ ad pec-
andum, hoc eſt, noli dicere, nõ ego pecco, ſed quod
n me habitat peccatum, id eſt, fragilitas carnis meæ.
Quia ſi hoc dicis, Dominum prouocas ad iram, qua
i ipſe ſit author malitiæ atq; peccati. Ver. Quid eſt
quod ait, Omnis labor hominis in ore eius, ſed ani-
na illius non implebitur? Quomodo poteſt fieri,
ıt omnia quæ laborat homo, ſint in ore illius? Sal.
Vir eccleſiaſticus ſapiẽs & doctus omnem laborem
uum habet in ore ſuo, quia omĩa quæ in ſcripturis
acris diſcit, quotidie meditatur, prædicat & docet,
& anima illius non implebitur, quia non ſufficit ſibi
quod didicit, ſed magis ac magis ſemper diſcere cu-
pit & ſtudet. Ver. Quid eſt quod ait, Melius eſt
uidere quod cupias, quam deſyderare quod neſcias?
Quomodo uidet homo quod cupit? aut quomodo
deſyderat quod neſcit? Sal. Ille qui oculis mentis
diſcernit inter bonum & malum, uidet quod cupiat
bonum, & quod repudiet malum. Qui autem ſequi
tur uoluntatem cordis ſui & concupiſcentias, ſæpe
deſyderat quod neſcit, quia uult comprehendere q̃d
non poteſt. Ver. De quo dicit Salomon, Qui fu-
turus eſt, iam uocatum eſt nomen eius, & ſcitur q̃
homo ſit? Sal. De Domino Ieſu Chriſto, cuius no

men ante uocatũ eſt in ſcripturis ſacris, quia ipſe carnem de uirgine ſumpſerit, & cognitum eſt Prophetis & ſanctis Dei, quod uerus homo erat uenturus. Ver. Si hoc de Domino Ieſu Chriſto dictum eſt, quid eſt quod ſequitur, Et non poſſit contra fortiorem ſe in iudicio contendere? Quis eſt ille fortior, contra quem Dominus Ieſus contendere non poſſit in iuditio? Sal. Deus pater, qui fortior eſt, quia filius ſecundum humanitatem minor eſt patre. Ver. Quid eſt quod ait, Melior eſt ira riſu, cum riſus naturalis ſit, ira uero ſit uitium? Sal. Ira non ſemper eſt uitium, ſed aliquando eſt uirtus, quando iraſcimur nobiſipſis, uel aliis peccantibus, hæc ergo ira melior eſt riſu, quia riſus diſſoluit mentẽ, & læticia corrumpit hominis animum, hęc ira corrigit et emendat peccantem. Ver. Quid eſt quod ait, Calumnia cõturbat ſapientem, et perdit robũr cordis illius? Qui em̃ uere ſapiens eſt, nulla tũrbatur calumnia, nulla deiicitur aduerſitate. Sal. Sapiens in hoc loco non intelligendus eſt ille, qui perfectus & conſumatus in ſapientia eſt, ſed qui iam cœpit habere ſapientiam, & tamen adhuc non eſt perfectus. Talem ſapientem calumnia hominũ ſiue aduerſitas aliqua facile conturbat & perdit uigorem ac fortitudinem animæ illius, quia dum patienter nõ ſuſtinet aduerſa, uexatur impatientia. Ver. Quid maledicere eſt, quia priores dies meliores fuerunt, q̃ iſti qui modo ſunt? Sal.

Ideo

deo malū eſt hoc dicere, quia ſicut ipſe ait, ſtulta eſt
alis interrogatio. Ver. Quare ſtulta interrogatio
eſt, ſi quis dicat, Quæ cauſſa eſt, quia priora tempo-
ra meliora fuerunt, quàm nunc ſunt? Sal. Ideo ſtul
ta interrogatio eſt, quia unus Deus conditor eſt om
nium temporū, cunctorumq; dierum. Ver. Quā-
uis enim unus ſit Deus, conditor omnium tempo-
rum, cunctorumq; dierum, nunquid non fuerunt
tempora bona & mala? Sal. Vere fuerunt, ſed uir
tutes faciunt nobis tempora bona, uitia & peccata fa
ciunt tempora mala, & idcirco nos ita ſemper bene
uiuere debemus, ut dies præſentes nobis meliores
ſint, q̄ præteriti. Ver. Quid eſt quod ait Salomon
Noli eſſe iuſtus multum, neq; plus ſapias q̄ neceſſe
eſt? Quid enim mali eſt, ſi multū homo iuſtus, aut
quis poteſt plus ſapere q̄ neceſſe ſit? Sal. Ille multū
& nimis iuſtus eſt, cuius iuſtitia ſæua & crudelis, &
alios excitat ad querelam & murmurationem, uer-
bi gratia. Qui uidet fratrem ſuum peccare, & magis
uult eum condemnare atq; punire, q̄ per pœnitenti-
am corrigere & emendare, ille nimirum multum &
nimis eſt iuſtus. Ver. Quomodo ſapit homo plus
q̄ neceſſe eſt? Sal. Quando ſuperbe ſapit, unde mo
net Apoſtolus: Noli altum ſapere, id eſt, noli ſuper
be ſapere, ſed time. Ille etiam plus ſapit, q̄ neceſſe eſt,
qui ea uult intelligere quæ non poteſt comprehen-
dere, neq; penetrare. Ver. Quare Salomon dicit,

Qui timet Dominum, nihil negligit, cum Iacobus Apoſtolus dicat: In multis offendimus om̃es? Nunquid Iacobus aut cæteri Apoſtoli non timebant Deum? qui ſe in multis offendere confitebantur? Sal. Timebant utiq;, & in multis offendebant, quia non eſt homo ſuper terram qui faciat bonum, & non peccet. Ver. Quomodo ergo uerum eſt, quod dicit, Qui timet Dominũ, nihil negligit? Sal. Qui enim ſanctum & caſtum Dei timorẽ habet, nihil omnino negligit, quia neq; proſperis eleuatur, neq; aduerſis deiicitur, quoniam quicquid illi accidit, nõ eum contriſtat. Ver. Quis eſt ergo ille, qui ſanctum & caſtum Dei timorem habet? Sal. Qui Dominum in nullo uult offendere, & quantũ ipſe adiuuare dignatur, eius uoluntatem & mandata ipſius in omnibus uult & ſtudet adimplere. Ver. Quid eſt quod ait, Sapientia confortabit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis? Quæ eſt hæc ſapientia, aut qui ſunt iſti principes? Sal. Sapientia in hoc loco Dominum Ieſum Chriſtum ſignificat, qui eſt uirtus & ſapientia Dei. Decem principes ciuitatis, ſancti Angeli ſunt intelligendi, qui ſunt principes ciuitatis, id eſt, cœleſtis Hieruſalem. Sunt & principes Eccleſiæ, quia ipſi quotidie regunt eam, & cuſtodiunt. Ver. Cur ergo decem dicuntur? Sal. Quia Decem fuerunt ordines Angelorum, ſed unus cecidit per ſuperbiam, & idcirco boni Angeli ſemper ad hoc laborãt, ut de

hominibus

nominibus numerus adimpleat, et perueniat ad perfectum numerũ, id eſt, denarium. Ver. Quomodo ergo ſapientia confortat ſapientem ſuper decem principes ciuitatis? Sal. Quia maius eſt auxilium ſapientiæ, id eſt, Domini Ieſu Chriſti, q̃ ſit Angelorum. Ver. Quid eſt quod Salomon dicit, Virum unum de mille reperi, mulierem autem ex omnibus non inueni? Nunquid non multæ mulieres ſanctæ fuerunt, uirgines ſimul & uiduæ, quæ pudicitia ac caſtitate, ac bonis operibus Deo placuere? ex quibus plurimæ illarum martyrio coronatæ ſunt? Sal. Vere fuerunt, & uſque nunc ſunt plurimæ uirgines ac uiduæ Deo acceptæ. Sed hoc dicit Salomon, quia ſuo tempore de multis uiris uix potuit inuenire bonũ. De mulieribus uero nullam inuenit, quia omnes eum non ad uirtutem, ſed ad luxuriam traxerunt. Ver. Poteſt hæc ſententia ſpiritualiter intelligi? Sal. Vere poteſt, nam per uirum deſignatur bonus animi cogitatus, per mulierem uero, carnalis & diſſoluta cogitatio. De mille ergo uiris uir unus inuenit̃, id eſt, unus cogitatus, mundus & purus, qui peruerſa cogitatione nõ turbet̃, id eſt, polluatur extrinſecus. De mulieribus uero nulla inuenit̃, quæ placeat Deo, quia carnalis & peruerſa cogitatio non eſt accepta Deo. Ver. Quid eſt quod ait, Qui cuſtodit præceptum Dei, non experietur quicquam mali? Quomodo nihil mali experietur, qui præce-

pta Dei cuſtodit? cum ſancti uiri qui præcepta Dei cuſtodierũt, multa mala perpeſſi ſint in hoc ſeculo? Sal. Verum eſt, quia qui præcepta Dei cuſtodit, id eſt, omne quod iuſſit & præcepit Deus, non experietur quicquã mali in futuro, hoc eſt, nullum malum patietur, nullũ malum ſuſtinebit in die iudicij. Quãuis enim aliqua mala patiatur in hac uita, leuia ſunt & tranſitoria, in futura uita nihil mali patietur, qui perueniet ad æternæ beatitudinis gloriam. Ver. Quid eſt quod ait, Melior eſt canis uiuus leone mortuo? quid per canem uiuum aut leonem mortuum Salomon uult intelligi? Sal. Canis uiuus ſignificat populum gentium, Leo mortuus populum Iudæorum, a Deo derelictũ. Melior eſt ergo apud Deum canis iſte uiuus, q̃ leo ille mortuus, quia nos qui de gente credimus uiuentes, per fidẽ cognoſcimus Deũ patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum. Aliter, canis uiuus eſt peccator, qui ſe peccatis mortuum confitetur, & per pœnitentiam reſurgens, incipit per iuſtitiam uiuere. Leo mortuus, eſt iuſtus, qui in ſua iuſticia confidit, & de meritis ſuis gloriatur, & idcirco ſuperbia elatus mortuus eſt apud Deum. Melior eſt ergo peccator humilis, & per pœnitentiam correptus, q̃ iuſtus ſuperbus, quia ille abominabilis, iſte Deo acceptus eſt. Ver. Quid eſt quod dicit, Omni tempore ſint ueſtimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat? Nunquid poteſt aliquis candida ueſtimen

eſtimenta ſemper habere? Et ſi forſitan ita eſt diues
it ſemper ueſtimenta candida poſſit habere, quod
omnino difficile eſt, quomodo fieri poteſt, ut de ca-
pite ipſius nunquã deficiat oleum? Quis nanq; fer-
re poteſt, ut ſemper habeat caput oleo perunctum?
Sal. Hæc ſententia non hiſtorialiter, ſed ſpirituali-
ter debet intelligi. Nam per ueſtimenta uirtutes de-
ſignantur, quibus anima ueſtitur et ornatur. Per ole
um uero deſignatur opus miſericordiæ, id eſt, elee-
moſyna, uel certe ſpiritualis lętitia, & eſt ſenſus, Om
ni tempore ſint ueſtimenta tua candida, id eſt, quæ-
cunq; bona egeris, ſint munda & pura, ut poſſint
Deo eſſe accepta, & nunquam deficias ab operibus
miſericordiæ, & ſemper habere ſtude ſpiritualem læ
ticiam. Ver. Quæ ſunt muſcæ, de quibus Salomõ
dicit? Muſcæ morientes exterminant ſuauitatem illi
us. Sal. Veruntamen Salomon ſpirituales muſcas
intelligit. Ver Quæ ſunt illæ ſpirituales muſcæ?
Sal. Dæmones, uitia & peccata, hæc enim omnia ex
terminant hic ſuauitatem unguenti, id eſt, gratiam
ſancti ſpiritus. Ver. Quid eſt quod ait, Cor ſapien
tis in dextera eius, et cor ſtulti in ſiniſtra illius? Quis
enim habet cor ſuum carnale in dextra uel in ſiniſtra
manu? Sal. Vere nullus, & ideo hæc ſententia ſpi-
ritualiter debet intelligi. Ver. Quomodo ſpiritua
liter debet intelligi? Sal. Per cor deſignatur inten-
tio ſeu cogitatio. Per dextram manũ, opus bonum,

per ſiniſtram uero malum. Cor igitur ſapientis in dextra eius, quia intentio & cogitatio uiri ſapientis ad hoc tendit, & ad hoc laborat, ut ſemper bona operetur. Quatenus in die iudicii ad dexteram Domini, id eſt, in ſorte iuſtorum ſtare mereatur, & cum ipſis in æterna beatitudine gloriari. Cor uero ſtulti in ſiniſtra illius, quia & mala quæ cogitat, & malis operibus accumulat, pro quibus in die iudicii a ſiniſtris, id eſt, in ſorte reproborum ponetur, & cum eis in æternum punietur. Ver. Quis eſt ille ſpiritus, de quo dicit, Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris? Quis eſt iſte, qui habet poteſtatem, cuius ſpiritus ſi aſcenderit ſuper nos, locum noſtrum dimittere non debemus? Sal. Diabolus princeps huius mundi, ſpiritus eius eſt maligna ſuggeſtio. Ver. Spiritus Diaboli quo modo aſcendit ſuper nos? Sal. Quia perſuadendo facit ut mala cogitemus, ſi ergo ſuggerente diabolo, mala cogitatio aſcenderit in cor noſtrum, non ei locum dare debemus, ſed contra ipſam fortiter pugnare, ne forte opere cōpleamus malam cogitationem. Poteſt & ſic intelligi, ſi habes in te humilitatem, munditiam, caſtitatem, patientiam, charitatem, & Diabolus ſuggerit tibi ſuperbiā, libidinem, immūditiam, iram, odium, ne dimiſeris locum tuum, id eſt, ne dimittas humilitatem & efficiaris ſuperbus. Sic & de cæteris eſt intelligendum. Ver. Quare dicit Salomon?

mon? Væ tibi terra, cuius rex iuuenis eſt, & cuius principes mane comedunt? Nunquid nõ beata fuit terra Iſrahel, quæ iuuenem habuit regem, Dauid ſcilicet, qui fuit triginta annorum, quando ſuſcepit regnum? Nunquid non bonus rex Ioſias, qui regnare cœpit in adoleſcentia? Sal. Vere bonus rex Dauid bonus & Ioſias? Sed uæ terræ, cuius rex iuuenis eſt, hoc eſt, in quo parua & infirma eſt ſapientia, & carnalis prudẽtia, qui iuuenilia deſyderia ſequitur, odit iuſticiam, ueritatem, & iudicium. Ver. Quomodo principes mane comedunt? Sal. Principes mane comedunt, quando luxurioſam uitam ducunt, & idcirco uæ terræ, cuius principes mane comedunt, quia magis amant huius ſeculi uoluptates, & carnis delectationes, q̃ populi ſalutem, ideoq; luxurioſe ui uendo peruertunt iuditium. Ver. Quomodo be ata eſt terra, cuius rex eſt nobilis, & cuius principes comedunt in tempore ſuo? Sal. Si rex nobilis eſt, hoc eſt, decorus ſapientia, ſplendidus iuſticia, ornatus bonis moribus & actibus, uere beata eſt terra cui præeſt, quia regit eam in iudicio & æquitate, & exal tat iuſtitia. Ver. Qui ſunt illi principes, qui in tem pore ſuo comedunt? Sal. Illi nimirum, qui non lu xuriantur, qui non amant huius ſeculi uoluptates, qui non uiuũt in crapula & ebrietate, ſed cibos quæ runt tantum ad corporis ſuſtentationem. Ideoq; beata terra, quæ tales habet principes, quia dum iuſticiam & æquitatem diligunt, utiq; non peruertunt iu-

dicium. Ver. Quid eſt quod ait, Da partes ſeptem necnō & octo? Quæ ſunt illæ ſeptem partes uel octo quas dare nos iubet? Sal. Per ſeptenarium numerum uetus teſtamentū propter ſabbathum, qui eſt ſeptimus dies ſanctificatus in lege, per octonarium uero deſignatur nouum teſtamentum propter diem dominicam, qui eſt octauus, Domini Chriſti reſurrectione ſanctus. Ver. Quomodo ergo intelligendum eſt quod ait, Da partes ſeptem, necnō & octo? Sal. Hoc modo, id eſt, utrunque teſtamentum, uetus ſcilicet & nouum, pari ueneratiōe credendo ſuſcipe, & præcepta eorum diligenter implere ſtude. Ver. Quid eſt quod ait, Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit? Nunquid quod cadit lignum ad Aquilonem, aut ad Meridiem, non ſæpe mouetur in alias mundi partes? Sal. Nulli hoc dubium eſt, ſed hæc ſententia ſpiritualiter intelligi debet. Nam per lignum homo deſignatur, quoniam unuſquiſque eſt quaſi lignū ſyluæ generis humani. Per Auſtrum, qui eſt calidus uentus, deſignatur requies paradiſi. Per Aquilonē, qui eſt frigidus, deſignatur inferni ſuppliciū. Et eſt ſenſus. Vbicūque ſibi homo locum ad futuram ſedem præparauerit, ibi erit cum mortuus fuerit, hoc eſt, ſi bene ſibi locum uiuendo præparauerit ad Auſtrum cum ceciderit, id eſt, mortuus fuerit, in requie paradiſi & gloria regni cœleſtis permanebit in æternū. Si uero male uiuendo ſibi locum præparauerit ad Boream,

eam, inferni pœnas luet in ſecula ſeculorum. Ver. Quid eſt quod ait, Qui obſeruat uentũ, nõ ſeminat, & qui conſyderat nubes, nunquã metit? Quis eſt tam ſtultus, qui ſemper obſeruet uentum, ut non eminet, & ſemper conſyderet nubes, ut nunquam netat? Sal. Hæc ſententia ſpiritualiter intelligenda ſt. Nam per uentum & nubes ſæpe tempeſtas gene ari ſolet, per uentum ergo deſignatur diabolus, per ubes præſentis ſeculi aduerſitates. Quicunq; igitur imet diaboli perſecutionẽ, aut mundi huius aduer- ſtates, non ſeminat, id eſt, uerbum Dei non prædi- at, nec operatur bona quæ ualet. Etiam nunquam netet, quia etſi aliqua bona inchoat, ad perfectionẽ on ea perducit. Ver. Quid ergo agendum eſt? Sal. Sine conſyderatione nubium, & timore uento um, in mediis tempeſtatibus ſeminare debemus, id ſt, in omnibus aduerſitatibus uerbum Dei prædi- are, et bona opera quę ualemus, agere ſemper opor et. Ver. Quid eſt, Mane ſemina ſemen tuum, & ueſperi ne ceſſet manus tua? Quis enim ſemper, & nane & ueſperi ſeminare poteſt, maxime cum glacia i tempore nullus audeat ſeminare? Sal. Semen hoc oco non intelligendum eſt frumenti, uel alterius cu uslibet grani, ſed ſemen boni operis, ex quo naſci- ur fructus iuſticiæ, & merces æternæ remuneratio- is. Ver. Quid ergo docet cum dicit, Mane ſemi- a ſemen tuum, & ueſperi ne ceſſet manus tua? Sal. Vt nullo tempore, nulla ętate a bonis operibus ceſſe

mūs, & noſtram matutinam iuſticiam ueſper inueniat, & ueſpertinam miſericordiam iterum ſol ortus accumulet. In adoleſcentia pariter & ſenectute uirtutū copia nos ſemper Deo commendet. Mane ergo ſemina ſemen tuum, & ueſpere ne ceſſat manus tua, hoc eſt, ſemper te in bonis operibus exerce. Ver. Quid eſt quod ait, Et florebit amygdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis? Quid enim profuit hoc dicere, cum nullus ignoret, quia & amygdalus florere ſolet, impinguari locuſta, & diſſipari capparis? Sal. Hæc ſententia ſpiritualiter eſt intelligenda, & magnum in ſe continet myſterium. Nam per amygdalū deſignatur Dominus Ieſus Chriſtus, quia ſicut nux amygdali conſtat ex corio, oſſe, & nucleo, ita Chriſtus ex carne, anima, et diuinitate. Quoniam per os amygdali diuinitas deſignatur. Ver. Per locuſtam & capparim quid ſignificatur? Sal. Per locuſtam, populus gentilis: per capparim populus Iudaicus. Ver. Quomodo ergo intelligenda eſt hæc ſententia? Sal. Florebit amygdalus, id eſt, naſcetur Chriſtus, & coruſcabit miraculis. Impinguabitur locuſta, id eſt, credet gentilis populus, et replebitur donis ſpiritualibus. Diſſipabitur capparis, hoc eſt, peribit ꝓpter infidelitatē populus Iudaicus. Ver. Quare uerba ſapientium ſtimulis & clauis aſſimulantur? Sic enim dicit Salomon, Verba ſapientū ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi. Sal. Aptiſſime uerba ſapientum clauis & ſtimulis comparantur.

ur, quia peccatorū culpas neſciunt palpare, ſed pun
gere, qui enim ueraciter ſunt ſapientes, eorum pro/
uldubio uerba claui ſunt & ſtimuli, quia peccatores
ion blandimentis fouent, ſed aſpera increpatione re
larguunt, & eorum ſecretas conſcientias quaſi pun/
gendo ad dolorem & lamenta, execrant, ut corrigan
ur. Ver. Quid eſt quod ait, Quæ per magiſtrorū
onſilium data ſunt a paſtore uno? Qui ſunt illi ma/
giſtri, per quorum conſilium data ſunt ſapientium
ierba, aut quis eſt unus ille paſtor, a quo data ſunt?
Sal. Magiſtri ſunt ſancti Prophetæ & Apoſtoli.
Paſtor unus eſt Deus, a quo data ſunt omnia uerba
ſapientium, quia ipſe docuit magiſtros, id eſt, Pro/
phetas & Apoſtolos, & reſtruxit eorum conſilium,
quoniam ipſe dedit uerba in corde & ore ipſorum.
Ver. Quid eſt q̄d Eccleſiaſtes in fine libri ſui dicit,
Deum time, & mandata eius cuſtodi, hoc eſt em̄ om
nis homo? Quomodo fieri poteſt, ut hoc tantum ſit
homo, id eſt, timere Deum, & mandata eius obſer/
uare? Multo quippe maior eſt pars eorum hominū
qui nec timent & cuſtodiūt. Sal. Vere maior pars
eſt malorum, q̄ bonorum, quia ſicut Dominus dicit
Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Et incomparabi
liter maior infidelium multitudo, q̄ fidelium. Ver.
Quid ergo uult in hoc loco Salomon demonſtrare?
Sal. Hoc nanq; demonſtrat in his uerbis, quia non
eſt homo, qui Deum non timet, & mandata eius nō
cuſtodit. Ver. Quare non eſt homo? Sal. Quia

non cuſtodit modũ rationemq́ѕ ſuæ naturæ. Ver. Quæ eſt ratio & modus naturæ humanæ? Sal. Rationabiliter uiuere, quia inter animantia omĩa ſolus homo creatus eſt rationale animal, quoniã inter cuncta terræ animãtia ſolus homo accepit a Deo rationẽ & intellectum, ita ut agnoſceret ſuũ creatorẽ, & diligeret eum, ac timeret, & corde & ore ſimul laudaret. Ver. Quid eſt Deum timere? Sal. Voluntatem eius implere, & bona quæ faciẽda ſunt facere. Ver. Si ergo qui nõ timet Deũ, & mandata eius nõ cuſtodit, non eſt homo, quid ergo eſt? Sal. Beſtia eſt. Ver. Quomodo beſtia eſt, cum in eo uideatur humana ſubſtantia & perſona? Sal. Quãuis em̃ uidetur habere humanã ſubſtantiã & perſonam, tamen quia nõ rationabiliter, ſed beſtialiter uiuit, non homo, ſed beſtia dicendus eſt. Ver. Quomodo beſtia uocatur? Sal. Si eſt crudelis ſuis domeſticis & ſubiectis, aut uicinis, leo eſt, nõ homo: ſi aũt raptor eſt Tigris uel lupus: ſi uero eſt adulter aut fornicator, aut immũdus, canis eſt aut porcus: aut ſi eſt ſtultus, aſino comparatur: fraudulentus itaq́ѕ aut ſimulator, congrue uulpeculæ aſſimulatur, ſic de cæteris intelligendum eſt. Ver. Quis eſt ergo ueraciter homo? Sal. Ille qui Deum timet, & mandata eius cuſtodit.

Finis Eccleſiaſtis.

BESSARIONIS

EPISCOPI TVSCVLANI, CAR dinalis Nicæni, & Patriarchę Conſtantino politani, de ea parte Euangelii Iohannis, ubi ſcribitur, ἐὰμ αὐτὸμ θέλω μένειμ ἕως ἔρχομαι τί πρός σε; Id eſt, Si eum uolo manere do nec ueniam, quid ad te? erudi ta, & ualde quàm utilis diſceptatio.

HÆc peruerſis quibuſdam Monachis, aut ſi qui ſunt alii quo uis monacho indoctiores, accurate legenda ſimul & explo randa ſunt, ut intelligant tandem, q̄ turpi iudicio, ne dicam morbo, utantur, ubi de translationibus Latinis iudicant, Græcæ linguæ non tantum ignari, uerum etiam ex profeſſo iuratiſſimi ho ſtes. Sed quid aërem uerbero? Quaſi uero pullatus ille circulus non ſemper inſcitam illam ſcientiam amarit, aut non ubiq; præpoſtere ſenſerit, & quod eſt impu dentius, nuſquam non etiam illa, quæ neq; legerat, neq; intellexerat, damnauerit.

REVERENDO

AC ERVDITO PATRI, D. VLDE richo Fabro, Cœnobii Dominici Sepulchri in Denckendorff Præpoſito Dignisſimo, Domino & patrono ſuo bene de ſe merito, Iohannes Alexander Braſſicanus Iureconſultus S. D. P.

VIDEO QVOSDAM IN eam opinionem, & illam quidem mire peruerſam, adductos eſſe, Præſul ornatiſſime, ut infœliciſſimū tot ſectarum atq; doctrinarum prouentum, quibus inter ſe minus, q̄ horologiis conuenit, iam non in angulis tantum, qui γωνιοβομβυκῶν mos eſt, ſed propalam & publice pro ſuggeſtu Gręcis literis imputent. Qua re quid uel indigni⁹ cogitari, uel ineptius etiā dici poſſit, quis ex iis, qui uel mediocriter eruditi ſunt, non intelligit? Sic & terræ matris beneficia, ſi Diis placet, accuſemus. Sic elementa damnemus, ſic deniq; & alia, ut ille inquit, θεῶν ἐρικυδέα δῶρα, in ius rapiamus, quæ omnia & inculpata, et noſtris uſibus ubiq; ſeruientia, nos ipſi qui abutimur, deteriora & merito

merito reprehendenda efficimus. Quoniã autem, Vlriche præſtantiſs. cum ſuperioribus diebus in cœnobio tuo tecum eſſem, de eadem illa re, quæ tua eſt egregia eruditio cum ſumma modeſtia coniuncta, & exquiſita ſuauitate uerborum, & acerrimo cum iudicio diſſertabas, arbitratus ſum me non uulgare operæprecium eſſe facturum, ſi ſimul & tui demerendi ſtudio, & illius præpoſteræ opinionis confutandæ cauſſa, D. Beſſarionis Cardinalis Doctiſſimi Commentariolũ in hoc argumenti genere doctiſſimum, ad te mitterẽ. Nam ex illo, quod alias te cõprobaſſe certo ſcio, liquido intelligis, quis uſus ſit Græcarum literarum, præſertim in libris ſacris, quæ neceſſitas quæ dignitas, & quæ tandem illarum ratio habenda ſit. Quando qui hoc præſidio carent, fieri nõ poteſt, ut non pueriliter hallucinentur, ut non grauiter impingant, ut non omnium maximo malo cæcutiant. Deprehendes etiam, quodnam fœlicioris interpretis officium, quæ cura, quæ diligentia eſſe debeat, q̃ nõ temere de translationibus iudicandũ ſit. Id quod hac ætate peculiare uitium eſt, interpretem uidelicet in huius linguæ uerſione damnare, in qua uix ultra alphabetũ progreſſus fueris. Cuius rei uel unus ille ſedentarius Sutor, quum contra Eraſmũ ſcriberet, pulcherrimũ ſpecimen dedit. Inſunt præterea & alia huic libello lectu digniſſima, & huic ſeculo quaſi nata, quem tu, ueluti perpetuo conſueuiſti, eo animo accipe, quo nos tibi dedicauimus. Sic certe ſignifica-

tionem aliquam dare uolui, ut qui nihil non tibi debeo, uel aliquam mediocrem portionem perſoluiſſe uidear, donec ex omni parte ſoluendo eſſe poſſim. Vale Præpoſite optime, ac amice chariſſime. Viennæ Auſtriæ, Anno a nato Ieſu M. D. XXXII. Menſis Ianuarii die III.

Si uolo eum manere, donec ueniam quid ad te?

CVm nuper ſacrum Euangeliū Iohannis Euangeliſtæ in eius feſtiuitate Latine legeretur, uentumq; eſſet ad eam partē, ubi Petrus a Saluatore de

Iohannis ultimo. Iohanne quærēs: Domine, inquit, hic autem quid? & Dominus reſpondit iuxta Græcæ quidem literæ ueritatem: Si eum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Iuxta Latinam uero interpretationē: Sic eum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Quæſiuit a me quidam, an recte interpres eam particulam in Latinū uertiſſet? cui ego: Recte quidem ab initio trans

Si, non Sic latam fuiſſe arbitror, & Si, nō Sic, ab interprete ſcriptum extitiſſe. Sed poſtea (quod accidere frequenter

Dormitantes librarii. ter ſolet) uitio dormitantis Librarii, Si, coniunctionem in aduerbium, Sic, fuiſſe conuerſam, una litera

Facilis ad errorem lapſus. addita. Facilis eſt enim ad errorem lapſus, quoties dictio aliquid ſignificans, in dictionē aliud ſignificantem, una duntaxat addita uel detracta litera, commu

Contradicentes. tari poteſt. Tum alii quidam ex his qui aderant, contradicere mihi cœperunt, non Si, ſed Sic legi debere,

aſſeue

aſſeuerantes, beneq; ſe habere Latinum ſermonem dicentes, & aut rectiorem eſſe Græco, aut illo non minus rectum, quandoquidem ſiue Si, ſiue Sic dicatur, eadem ſit utriuſq; ſententia. Quod uero rectius ſe haberet ſermo Latinus, minime auſi ſunt proſequi, ſtulte id a ſe dictum intelligentes, & contentionis potius gratia, q̃ ueritatis. Siquidem Euangeliſta Iohannes & Euangelium ſuum Græco, non Latino ſermone compoſuit, & ἐὰν coiunctione uſus eſt, quæ in Latinũ uerſa, Si abſq; ulla ambiguitate ſignificat. Interpres uero, quicunq; is quidem fuerit, nec tanta ſpiritus gratia, quanta Iohannes illuſtratus fuiſſe exiſtimandus eſt. Et uerbo uſus eſt ad errorẽ procliuo, quippe addita Si coniũctioni, per ignorantiam ſiue incuriã Librariorũ; C litera, omnis ſententia ſubuertitur, & pro coniunctione, quæ dubia eſt, aduerbiũ efficitur adfirmandi. Quod uero ęque bene Latinus ſermo ſe habeat, argumentis quibuſdam conati ſunt oſtendere, quæ breuiter hoc loco referenda exiſtimauimus, & ad ea quantum diuinus fauor conceſſerit, reſpondendum. Primo enim id authoritate Hieronymi & Auguſtini, & aliorum Latinorũ doctorum confirmant, quos eo in loco non Si, ſed Sic ſcripſiſſe & ita eam partem expoſuiſſe conſtat. Hos enim non eſt ueriſimile, & ueritatem latuiſſe, qui & ſapientiores nobis fuere, & nõ modo Latinæ, ſed etiam Græcæ linguæ doctiores, quando præſertim ante ipſorũ quoq; ætatem nõ Si, ſed Sic apud Latinos ſcriptum

Contradicentium argumenta.

fuiſſe animaduertitur. Poſt hæc aſſerunt, nihil in ſa-
cra ſcriptura innouandum eſſe, præcipueq́ in Euan-
gelio, ubi uel unum apicem, aut unum iota immuta
re nefas eſt. Daretur enim hoc modo facultas uolen-
tibus ſacram ſcripturã corrumpere, quod nullo mo
do eſt permittendũ. Cum igitur apud Latinos Euan
gelium ſic habeat, aſſeri aliter, mutariue ſine crimine
non poſſe. Præterea Si cõiunctionem, inquiunt, ali
quando affirmatiue, nõnunquã uero & dubitatiue
accipi, & cum præſenti uel præterito indicatiuo ad-
iungit, quæ tempora certiora ſunt, & quaſi determi
natã rem notamq́ ſignificant, affirmatiue capi, cum
uero ſubiũctiuo adnectitur, dubitatiue. Quod ſi fu-
turo iungatur, tunc propter incertitudinem ſui, nec
cum indicatiuo omino affirmare, nec cum ſubiuncti
uo prorſus eſſe ancipitem. Præſenti uero etiam ſub-
iunctiuo adiunctam, certitudinem ſignificare. Hanc
eorum ſententiam quibuſdam Virgilii ac Ciceronis
exemplis nituntur affirmare. Cum igitur apud Græ
cos ita ſcriptum ſit, ἐὰν θέλω, hoc eſt, Si uelim, procul
dubio certitudinem utrobique ſignificari aſſerunt.
Ideoq́ ſeu, Si uelim, ut Græci, ſiue Si uolo, ut Latini
dicamus, unam prorſus & eandem eſſe ſententiam.
Poſtremo ubi negatio, inquiunt, uel ambiguitas lo
cum non habet, indicatiuo cum Si cõiunctione uten
dum eſt. In hoc uero, de quo loquimur Euangelii lo
co, nulla habet locum ambiguitas. Indicatiuo igitur
adiungenda illa coniunctio, &, Si uolo dicendum,
quod

uod idem eſt, ac ſi diceretur, Sic uolo. Idcirco, Sic olo, in Euangelio legendum. Quod uero hæc duo dem ſignificent, huiuſmodi confirmant exemplo. i quis enim, inquiunt, alicui in die Veneris carnes denti ita dixerit, Tu ne die Veneris carnes edis? & le ita reſpondeat, Si edo, quid ad te? Profecto ſi edo dem eſt ac ſi diceretur, Sic edo, uel ita edo, quid ad e? quemadmodum igitur, Si edo, & Sic edo unum unt, ita etiã Si uolo, & Sic uolo idem eſſe fatendum enſent. Quod ſi quis cauſſam flagitet, cur Euangeli ta dixerit, Et non dixit Ieſus quod non moritur, ſed Si eum uolo manere, nihil eũ dicere aſſerunt. Primo nim non uim & ſenſum uerborum, ſed uerba ipſa b Euangeliſta negari, deinde & ſic uolo ſignificare ic uelle eum manere, ſed uoluiſſe Chriſtũ reprehendere Petrum, ueluti quæritabundum de his, quæ ad e minime pertinerent. Concludunt ergo iniuriam ieri Euangelio, ſi quis hunc locum mutet, moriendumq́ꝫ potius eſſe, q̃ tale aliquid tentandum, nec debere quenquam catholicum putari, qui mutandam hanc Euangelii authoritatẽ exiſtimet; cenſendumq́ꝫ eum qui id auſus fuerit, etiam peiora facturum, addita ei authoritate atq́ꝫ potentia, hæc quidem illi. Nos uero ad ea hunc in modum reſpondemus. Oportet enim qui aliquid ex una in aliam transfert linguam, & linguam ipſam noſſe, quam transfert, & eius non modo ſententiæ ueritatem, ſed etiam uerba de uerbis exprimere, idq́ꝫ præſertim in ſacris literis, ubi nõ mo

Reſponſio ad argumẽta cõtra ſententium.

Officium boni interpretis.

do uerba ipſa cuſtodiri, ſed ordo quoque uerborum, quoad eius fieri poteſt, ſeruari debet. Siquidem in ſacra ſcriptura etiam ordo ipſe uerborum, ut Hieronymus ad Pammachium ſcribens, inquit, myſterium eſt, periculoſum eſt enim aliquid in ea mutare, niſi proprietas linguæ, in quam fit translatio, tantam interim obſeruantiam non patiatur, tunc enim licet diuerſorum uerborum ambitu eandem fideliter repræſentare ſententiam, ſed hoc in præſentia locum nõ habet. Cum hæc ita ſint, illud quoque animaduertere conuenit, quod licet nonnullorum opinio fuerit, Beatum Iohannem Euangeliſtam nõdum uita functum eſſe, ſed ſecundum Chriſti aduentum uiuendo præſtolari. Vera tamen ſanctorum doctorum ſententia eſt, mortuum eum eſſe, non tamen per martyrium, nec infirmitate primo maceratum, uel mortis dolore & anguſtia oppreſſum, ſed ſua ſponte dum ſanus eſſet, ad ſepulchrum eius iuſſione per diſcipulos foſſum deſcendiſſe, iacuiſſe, ſpiritum creatori reddidiſſe, & ad patres appoſitum fuiſſe. Legant qui uolunt Hieronymum in Prologis, tum eius, de quo loquimur Euangelii Iohannis, tum libri Apocalypſis, cuius ea ſunt uerba, quæ modo retulimus. Legant Auguſtinum ſuper Iohanne, ubi de hac quæſtione agitur. Legant Chryſoſtomum in multis locis, cæteroſque quam plurimos, & cum tot tantiſque doctoribus idem ipſi quoque ſentiãt (ut fas eſt.) Nam & ſi aliqui ex recentioribus aliter ſenſerint, nonnulli tamen ex eis, & ii

Hieronymus.

Ordo myſteriorum eſt.

Iohannes mortuus.

Auguſtinus ſuper Iohannẽ.

Chryſoſtomus.

quidem

quidem inter illos doctiores habiti, illis aperte contradicunt, eorum quos diximus doctorum ſententiam probantes, & quantum in eis eſt, de nouo excogitatis rationibus corroborantes, adeo ut hæc ſanctorum de morte Iohannis opinio aut neceſſaria ſit, & omni dubitatione carens, aut ſi dubia ſit, apud pauciſſimos ſit dubia, quod & pium non ſit dubitare. Tamen ut diſputationis gratia in præſentia concedatur, illud certe manifeſtum eſt, mortuum eſſe Iohannem, plus certi habere quàm ambigui: uiuere uero, certi nihil, ſed ambigui plurimum, cum nullus ex priſcis patribus, ſanctiſq; doctoribus id affirmet. Neminem præterea latere debet, ſacros libros ueteris nouiq; teſtamenti ab ipſis Eccleſiæ naſcentis exordiis apud Latinos tum ex Hebræo ut ueteres, tum e Græco, ut & nouos & ueteres per ſeptuaginta interpretes æditos fuiſſe longo ante Hieronymum tempore, trecentis ſcilicet & amplius annis, qua æditione ſancta Latina Eccleſia tunc utebatur, eamq; ueteres ſanctiſſimi doctores, Cyprianus, Hilarius, Auguſtinus Hieronymo coætaneus, imo uero illo ſene, ipſe iuuenis, expoſuere. Multos prçterea fuiſſe ſacrarum literarum e Græco in Latinum interpretes, teſtatur Auguſtinus in iij. de Doctrina Chriſtiana libro, ita inquiens: Qui enim ſcripturam ex Hebræa in Latinam uerterunt linguã, numerari poſſunt, qui autem e Græca interpretati ſunt, nullo modo. Hanc tantũ ſcripturam multo poſt tempore ſuperueniẽs Hiero- Auguſti nus de Doctrina Chriſtiana.

nymus, egregius doctor, denuo uetere ex Hebræo, nouam e Græco fonte traduxit, qua in re etſi multis præbuit latrandi cõtra ſe cauſſam, multa tamen aliter q̃ ædita a prioribus fuerant, dictauit, & ut ipſe dicit, emendauit atq; correxit, nec cæteras ſolũ ſcripturæ partes, ſed ipſa quoq; Euangelia. Hæc em̃ ſunt eius uerba aduerſus detractores ſuos, q̃ modo retulim⁹. Ita tamen probata ab om̃ibus eius translatio fuit, ut antiqua, uel ut uerius dicam, tot antiquis interpretationibus obliteratis, Hieronymiana duntaxat traductione catholica utatur Eccleſia. Legat qui uult eius ad Pammachium de optimo genere interpretandi Epiſtolas, ad Marcellum contra detractores ſuos, ad B. Auguſtinum q̃ plurimas eius defenſiones, & ita eſſe intelliget. Quid uero ad Damaſum Pontificem Rom. in præfationem ſuper Matthæũ ſcribat, ſi libet uideamus. Nouum, inquit, opus me facere cogis ex ueteri, & poſt exemplaria ſcripturarũ toto orbe diffuſa, quaſi quidam arbiter ſedeam, et quia inter ſe uariant, quæ ſunt illa quæ cum Græca conſentiant, ueritate diſcernam. E quibus omnibus luce clarius apparet, liceat ne, & piũ an nefas ſit, ſacram ſcripturam ex alia translatã lingua ad originalis linguę, unde traducta eſt, ueritatem reducere. Poſt hæc memoria repetenda ſunt, quæ ſancti doctores de profundo multiplicíq; ſacrarum ſcripturarũ intellectu edixerint, quanta de uaria eiuſdem dicti expoſitione non modo ſentiunt, uerumetiam præ ſe ferunt, exponentes

Hieronymi translatio.

ponentes

ponentes eas multiplicibus uariiſq; ſententiis. Hinc eſt quod ſanctam ſcripturam profundiſſimo comparant pelago, ex quo quantũlibet aquæ haurias, plus tamen ſemper eſt, quod ſupereſt. Idcirco eam adſerunt plures diuerſasq; expoſitiões ſuſcipere, omnes tamen ueras. Hoc autem adeo plærìq; omnes adfirmant Eccleſiæ doctores, ut ſuperuacaneum ſit, ad id probandum teſtes adducere, præſertim breuitati ſtudentibus. Poſtremo illud ſciendum eſt, exemplaria tribus modis deprauari ſolere, appoſitione, aut commutatione, aut ſubtractione. Appoſitione quidem, cum pro arbitrio noſtro id ſupplere uolumus in ſcripturis, quod imperfectum ac minus cõtinens exiſtimamus, ſicut eſt in libro Regum, ubi cum tractatur de ſecunda diffuſione Phyliſtinorum in ualle Rapha im infertur: Conſuluit autem Dauid Dominum, & in quibuſdam mendoſis codicibus additum reperitur, Si aſcendam ad Phyliſtiũ, & dabis eos in manu mea, quod in Hebræo fonte non reperitur, iuxta eorum ſententiam, qui eam linguam apprime callent. Sed quia in prima Phyliſtinorum diffuſiõe legitur, hic quoq; nonnulli cenſere debuerunt repetendum. At in Geneſi eo in loco, ubi dicitur: Nonne pro Rachel ſeruiui tibi, quare impoſuiſti mihi? quidam ſuperfluo addunt Lyan. Commutatiõe uero, cum ſyllabarum aut partiũ ſimilitudine uel ambiguitate decepti, nunc detrahendo aliquid, nunc addendo, interdum aut mutando ad noſtri arbitrii cõiecturam,

Sacra ſcriptura pelago profundo ſimilis.

Exemplaria tribus modis deprauantur

Appoſitio

Commutatio.

partes pro partibus uariamus, ut in Exodo. Cũctus autem populus uidebat uoces, pro uidebat plærique audiebat ſcripſere, eo quod uox audiri potius ſoleat, q̃ uideri. Et in Geneſi, Cum Ioſeph duodecim eſſet annorum, pro decem & ſeptem. Et in Lamentationibus Hieremię, pro uaſtatio & contritio, Vaticinatio & contritio. Et in Amos Propheta, tonſorem gregis, pro tonſura regis. Subtractione autem, quum de ſcriptura minuere aliquid præſumimus, ſine quo plenus nihilominus redditur intellectus, ut eſt illud in Ezechiele. Et dixit ad uirum, qui indutus erat lineis, & ait. Hoc quod ultimo ponitur, ſcilicet, & ait, ſi quis prӕſumeret diminuere, intellectui nullatenus derogaret. Et in Zacharia: Ipſe ædificabit templum Domino, & extruet templum Domino. Quod poſtremo ponitur, & extruet templum Domino, de multis exemplaribus detractum eſt. Quod ſi quis de his plura deſyderat teſtimonia, & latius noſſe hanc rem cupit, Nicolaum legat Tituli Damaſi Diaconũ, & bibliothecæ ſuffraganeum, uirum quantum intelligere licet, Hebraicæ linguæ peritiſſimum, qui Lucii ſecundi Romani Pontificis tempore, ad Petrum Baſilicæ ſancti Petri Canonicum ſcribens de ſanctæ ſcripturæ emendatiõe, multa diſſeruit. Nobis enim prolixitatem fugientibus, ſatis eſt uno uel duobus teſtimoniis, quod probare uolumus, aſtruere, lectorem impigrũ ad eos, a quibus nos hæc ſumpſimus remittẽtibus. Plura nanque idẽ Nicolaus ait: Luſtrãs armaria

[Margin: Subtractio]

[Margin: Nicolaus tituli S. Damaſi Diaconus.]

armaria, nequibam hoc adipiſci, ueracia ſcilicet exemplaria inuenire, quia & quæ a doctiſſimis uiris dicebantur correcta, unoquoq; in ſuo ſenſu abundante adeo diſcrepabāt, ut pene quot codices, tot exemplaria reperirem, uſq; adeo etiam milleſimo fere poſt interpretationem Hieronymi anno, codices ſacræ ſcripturæ mendoſi atq; corrupti erant, & ita inter ſe in pleriſq; diſcrepantes, ut quæ Hieronymus ad Damaſium ſcripſerat, eadem Nicolaus poſt tot annorum circula ſcribat ad Petrum, tot ſcilicet exemplaria eſſe, quot codices. Addit præterea ſe nonnulla cōperiſſe, de Hebræo abeſſe, quæ tamen in omnibus Latinis codicibus pariformiter reperiuntur. Quod enim in Geneſi eſt, Dixit Cayn ad Abel fratrem ſuum, Egrediamur foras, quāuis in omnibus Latinis codicibus ita legatur, in Hebraicis tantum illud, Egrediamur foras, non eſſe ſcriptum, & eodem modo de cæteris quibuſdā ait. Cuius rei cauſſam, ſiue quod Hieronymus in aliis reperta tranſlationibus, in ſua etiam connexuerit, ſiue ab alio, uſū priſtino prȩualēte, poſtmodum connexa ſint, neſcire ſe aſſerit. Additq; hoc ſui ſtudii fuiſſe, quoad potuit, ſuperflua reſecare, tranſformata reformare, & ea rurſus addere, quæ a præſumptoribus tanquam ſuperflua fuerant amputata. Ita uir ille doctus, etiam longiſſimo poſt Hieronymi æditionem tempore, multa putauit, immo uero certo tenuit, uel appoſita uel commutata, uel detracta, quemadmodū & ante Hieronymi tempora fuerant,

& ideo detrahenda, readdenda, emendanda & corrigenda eſſe. His igitur ita cognitis, nũc ad rem ipſam, de qua quæſtio eſt, ueniamus. Cum ſacrũ Iohannis Euangelium Iohannes ipſe Apoſtolus & Euangeliſta, ſpiritus ſancti gratia plenus, Græco ſermone ſcripſerit, nulli dubium eſſe debet, quamlibet translationem originali literæ minime reſpondentem, non rectam eſſe, ſed uitiatam atq; mendoſam, opuſq; eſſe ut is, qui ex una in aliam linguam aliquid transfert, eam ex qua fit translatio, in omnibus quantum fieri poteſt, ſequatur, ſi ſe ueritatis interpretem eſſe atq; uideri cupit. Quod ſi quis in interpretis opere error animaduertitur, ſiqua dubitatio oritur, profecto eo recurrendum eſt, unde facta eſt translatio. Audi eñ quid Beatus Hieronymus in præfatione ſuper Mathęum ſcribat. Si ueritas, inquit, eſt quęrenda de pluribus, cur non ad Græcam originem recurrentes, ea quæ uel a uitioſis interpretibus male dicta, uel a præſumptoribus imperitis emendata peruerſius, uel a librariis dormitãtibus aut addita ſunt, aut mutata corrigimus. Auguſtinus quoq; in ſecũdo de Doctrina Chriſtiana libro ita inquit: Latinæ quidem linguæ homines, quos nunc inſtruendos ſuſcepimus, duabus aliis ad ſcripturarum diuinarum cognitionem opus habent, Hebræa ſcilicet & Græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, ſi quam dubitationẽ attulerit Latinorum interpretum infinita uarietas. Rurſus. Codicibus emẽdandis primitus uigilare debet ſoler

Hieronymus in pręfatione in Matthæũ.

Auguſtinus lib. ij. de Doctrina Chriſtiana.

bet ſolertia eorum, qui ſcripturas diuinas noſſe deſy
derant, ut emendatis, nō emendati cedant. Et iterū.
Libros autem noui teſtamenti, ſi quid in Latinis ua
rietatibus titubat, Græcis cedere oportere non dubi
um eſt. Nonne his ſanctiſſimorū doctorum uerbis
inſtruimur, cum multa fuiſſe & eſſe uel interpretum
uarietate, uel imperite emendantium uitio, uel dor-
mitantium librariorū incuria deprauata, tum ea cor
rigi licere atq; debere. Per illam quippe regulā, qua
monemur in inquiſitione ueritatis, atq; eius inueſti
gatione ad originalem linguam, & exemplaria præ-
cedentia recurrendum eſſe, ac Latinorum librorum
uarietatem Græcis cedere oportere. Videndū itaq;
primo, quomodo ſe habeat in Græca atq; originali
lingua, hæc, de qua quærimus, Euangelii authori-
tas, & an ſermo Latinus Græco conſentiat, quod ſi
diſſentiat, an id facile potuerit dormitantium librari
orum uitio fieri, & an in aliis quoq; ſimile aliquid fie
ri potuerit, factūue ſit abſq; ſancti doctoris, peritiſſi
miq; interpretis Hieronymi culpa aut reprehenſio-
ne. Deinde aliquot rationibus Græca litera compro
banda ac confirmanda eſt. Poſtremo rationes ab ad
uerſario adductæ, ſoluendæ ſunt. Apud Græcos ita
manifeſtus eſt ſenſus Euāgelii, neq; aliqua uerborū
ambiguitate inuolutus, aperte nanq; apud illos ita
ſcribitur, ἐὰν ἀυτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρός σε; quod
niſi ita interpretetur, ut dicat, Si eū uelim, uel ſi eum
uolo manere donec ueniam, quid ad te? recte inter-

pretatũ eſſe non poteſt, Græca enim illa coniunctio
Coniũctio ἐὰν. ἐὰν nihil aliud q̃ Si conditionalem coniunctionem, cauſſalemue ſignificat, tantumq́ intereſt inter ἐὰν, id eſt, Si, & οὕτως, hoc eſt, Sic, apud Græcos, quantum fere inter duo contraria. Siquidem ἐὰν ambiguam, οὕτως uero certiſſimam rem ſignificat, ut nullo modo ſuſpicari quis poſſit, librarii uitio hoc apud Græcos euenire potuiſſe. Nulla enim in una duarum dictionum litera eſt, quæ ſit in altera, nulla inter eas eſt penitus ſimilitudo, quippe ἐὰν tribus literis componitur, quod Latine ſignificat Si, οὕτως uero, quod Sic a Latinis interpretatur, quinq́ literas habet, tanta inter has duas dictiones apud Græcos differentia eſt. Quomodo igitur ſe apud Gręcos habeat hic, de quo loquimur, Euangelii locus, & quomodo Latinus ſermo in hoc a Græco diſſentiat, ſatis ex his quæ diximus apparet. Quod autem in Latina lingua facile talis error euenire potuerit, in promptu eſt intuenti, quanta ſit harũ duarũ dictionum Si & Sic ſimilitudo atq́ uicinitas. Vnica enim litera C. dormitantis librarii uitio addita, illud Si & Sic mutare potuit, quemadmodũ tonſuram regis in tonſorem gregis, & uaſtationem in uaticinationem mutata fuiſſe non noſtra, ſed antiquorũ doctorũ ſententia ſupra demonſtrauimus, manifeſteq́ oſtendimus. Idẽ multis quoq́ aliis in locis factũ extitiſſe probari poteſt. Mox in ipſo fere initio eiuſdem Euangelii Iohãnis, ubi οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, nec ex uolũtate carnis, ait,

imperiti

mperiti quidam nec ex uoluptate carnis ſcribũt, N
ñ P cõmutantes, quod ſcilicet ad carnem pertineat
pſa uoluptas. Et apud eundem poſt uerba Chriſti,
quibus affatus eſt matrem, & eam Iohanni, quem di
igebat, commendauit, ſubiungũtur ipſius Apoſto-
i uerba, de ſe loquẽtis, ἔλαβεν ὁ μαθητὴς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια,
hoc eſt, accepit eam diſcipulus ille in ſua, id eſt, in do
mum ſuam traduxit, communiter tamen Latini om
nes codices habent, accepit eam in ſuam, M litera ad-
dita, quaſi dicatur, in ſuam matrẽ, ob Chriſti ſcilicet
uerba, dicentis: Mulier ecce filius tuus, et ad diſcipu
lum: Ecce mater tua, quod euenire in Græco ſermo
ne non poteſt, ubi nulla eſt dubitatio uel ambigu-
itas, εἰς τὰ ἴδια enim, id eſt, in ſua, nomen eſt gene-
ris neutri, caſus accuſatiui, numeri pluralis, εἰς ἑαυτοῦ
uero, id eſt, in ſuam, pronomen eſt reciprocum, nu-
meri ſingularis, caſus genitiui, proinde nullus Græ-
corum librariorũ in ea parte fuiſſe credendus eſt er-
ror. At de ſua in ſuã facilis lapſus eſt, unica litera ad-
iuncta. Manifeſtius autem hunc errorem probat, q
in quibuſdam emendatioribus Latinorũ codicibus
nõ in ſuam, ſed in ſua ſcriptũ animaduertimus. Rur
ſus apud Iohannẽ ita ſcribitur, ἄγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ
τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον, id eſt, adducũt Ieſum a Cai
pha in prætorium. Imperiti uero homines ad Cai-
pham in prętorium ſcribunt, quo in loco apud Græ
cos quidem nulla errori occaſio datur, cum ἀπὸ præ-
poſitio, quæ in ab transfertur, & πρὸς, quæ in ad, nul

ſam prorſus inter ſe ſimilitudinem habent, apud Latinos uero facilis eſt in errorẽ lapſus, D litera A præpoſitioni addita. Ita in prima Epiſtola ad Corinth. ubi Græci ſcribũt, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν id eſt, omnes enim de uno pane participamus, Latini addunt, & de uno calice. Et apud Matthæum cap. xxv. ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου, id eſt, exiuerũt obuiam ſponſo, Latini habẽt, & ſponſæ, quæ profecto augurari licet in marginibus olim librorũ pro expoſitionibus poſita, ab ignaris deinde librariis orationi intexta fuiſſe. Item in ij. ad Corint. ubi Græci habent, εἰς πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν .i. in faciem Eccleſiarũ. Latini ſcribũt, In faciẽ Eccleſiarũ Dei, addentes Dei. Et in i. ad Timot. ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα. Id eſt incidũt in tentationẽ, & in laqueũ, Latini addũt Diaboli, quaſi uolẽtes ſupplere q̃d imperfectũ & minus cõtinens uidebat̃. Multa huiuſcemodi, per omnes ſacrarum literarum libros addita, diligẽs inueſtigator inueniet, quæ nos breuitati ſtudentes, in præſentiarum obmiſimus. Per ſubtractionem etiam, itemq; per commutationem eiuſmodi errores poſſe fieri, ſatis, ni fallor, oſtendimus, ne amplius in his nobis immorandum foret, paucis multa comprehendere uolentibus, niſi quædam adhuc ſumma addere nos beatiſſimi doctoris Auguſtini compelleret authoritas.

Auguſtin. Hic in ij. de Doctr. Chriſt. libro ita inquit: Ex ambiguo linguæ præcedentis plærunq; interpres fallitur, cum non bene ſententia nota eſt, & eam ſignifica

tionem

tionem transfert, quæ a ſenſu ſcriptoris penitus alie-
na eſt, ſicuti quidam codices habent, Acuti pedes eo Pſal. xiij.
rum ad effundendum ſanguinem, ὀξὺς enim & acutũ
& uelocem apud Græcos ſignificat, ille autem uidit
ſententiam, qui tranſtulit, Veloces pedes eorum ad
effundendum ſanguinem. Et alia quidem nō obſcu-
ra, ſed falſa ſunt, quorum alia conditio eſt. Hinc eſt
illud, quod quia Moſchos Græce uitulus dicitur,
quidam non intelligentes, plantationes uitulamina
interpretati ſunt, qui error tam multos codices præ-
occupauit, ut uix inueniatur aliter ſcriptum, ſed de
his ſatis. Nunc ad cōprobandam corroborandamq;
literam Græcã, noſtra uertatur oratio. Probauimus
per ſanctorũ doctorũ authoritatem, & quidē ſatis,
ut arbitror, Iohannē Euangeliſtã mortē obiiſſe, hoc
ante omĩa Latinæ literæ manifeſtiſſime contradicit,
in qua dicitur, Sic eum uolo manere, nō enim ita uo
luit, quandoquidem non ita fuit, nam ſi ita uoluiſſet
ita profecto fuiſſet, aut igitur mentientis, aut puerili
ter contendentis uerba forent, ex illius ore prodeun
tia, qui contraria iis, quæ loquebatur uolebat. Sed
hæc de Saluatore cogitare nefarium eſt. Enimuero
igitur quod nolebat, non dixiſſet, & quoniam eum
nolebat in hac uita ſecundum eius aduentum expe-
ctare, non dixiſſet, Sic eum uolo manere, legendum
eſſe. Quid quod ſequens & pene continuata oratio
hoc ipſum oſtenditur, mox enim ſanctiſſimus Eũan
geliſta Iohannes opinionem condiſcipulorũ, quam

ex Saluatoris ſermone conceperant, dicentes diſcipu lum illum nō moriturum, his uerbis arguit, dicens: Et non dixit Ieſus, non moritur, ſed ſi eum uolo manere donec ueniam. Quod perinde eſt, ac ſi eos erraſſe diceret, quod in eum ſenſum uerba Chriſti accepiſſent. Quod ſi Sic eū uolo manere dixiſſet Chriſtus, quid ni uera diſcipulorū opinio fuiſſet? Nec Iohannis uerba de falſa diſcipulorum opinione cōſtarent, ſed ſibi inuicem aduerſarentur ac contradicerent, dixiſſe enim Chriſtum, Sic eum uolo manere, & non dixiſſe quod non moritur, aperta contradictione, ſi uera de ſe Euangeliſta loquitur, qui & in cæteris magis dilectus, & ut de ſeipſo loquēs, apertius mentem uoluntatemq; Saluatoris intelligebat, profecto Si eū manere uolo, non Sic eum uolo manere, legendum eſt, & uero Euangeliſtę teſtimonio fides habenda, qui mox aſſerit, ſe illum eſſe qui ſcribit, & uerum teſtimonium de his perhibere, nō modo de Chriſti actionibus hoc aſſeuerās, ſed de omibus a ſe in Euangelio ſcriptis. Hoc ipſum Chryſoſtomi quoq; uerba manifeſtiſs. cōprobāt, qui ſuper his uerbis quaſi uociferabundus, Mirare, inquit, Euangeliſtæ humilitatem, quomodo aliorum de ſe non rectam opinionē corrigit, qui non intellexerunt, quod de ipſo Dominus dixerat, ſed putarunt eum nō moriturum. Præterea cum e Græca lingua in Latinam translatū eſſe hunc codicem, nulli ſit dubium, conſtetq; apud Grecos ſine aliqua ambiguitate legi ἐὰν, hoc eſt, Si, profecto ne

Chryſoſtomus.

cto neceſſe eſt, ut & Latini quoq; Si legant. Quæ eñ
cũ Græca ueritate conſentiunt, Hieronymus inquit, Quæ cum
illa correcta ſunt. Et Auguſtinus, ad exemplaria præ Græca ue
cedentia recurrendum ait, ſi quam dubitationẽ Lati ritate con
norum interpretum infinita uarietas attulerit, rur- ſentiunt.
ſusq; libros noui teſtamenti, ſi quid in Latinis uarie
tatibus titubat, Græcis cedere oportere diiudicat, Ta
ceo quod doctores Greci, Origenes, Chryſoſtomus
Cyrillus, & cæteri omnes hunc locum eo modo ex-
ponunt, quo & ſe habere literã diximus, quibus pro
fecto tanquam ſummis uiris, ac in propria lingua ap Docti in
prime eruditis, & quæ in eadem lingua ſcripta ſunt, ſua lingua.
exponentibus potius, q̃ quibuſuis aliis credendum
eſſe negari nõ poteſt. Sed ne recentiores quidem do-
ctores Latinos hæc latuere, præſertimq; Thomam Thomas
Aquinatem uirum ut ſanctiſſimũ, ita etiam doctiſſi- Aquinas.
mum. Hic in ea quam ſuper Euangeliis ex ueterum
doctorum dictis expoſitiõe compoſuit, Si ſcriptum
eſſe inquit, in Græco. Quod ſi in Græco Si ſcriptum
eſt, ut Thomas aſſerit, in tranſlationibus uero non
uitioſis, teſte Hieronymo, non modo uerba, ſed etiã
ordo ipſe uerborum ſeruandus eſt. Conſtat ſane La
tinos codices librariorũ uitio deprauatos, non recte
ſe habere. Et hęc quidem ad probandam Græcæ lite
ræ ſynceritatem, ſatis ſit in præſentia dixiſſe. Ex qui-
bus aduerſariorum quoq; argumenta ſolui & refuta
ri facile poſſunt. Nam quod principio doctorũ La- Græcorũ
tinorum authoritatẽ adducunt, & nos quidem Græ doctorum authoritas

eorum authoritatẽ opponimus, quibus certe, cum de his, quæ in eorum lingua ſcripta ſunt loquantur, & alioquin nec ſanctitate uitæ, nec doctrina habeantur inferiores, credendum potius eſſe fatendum eſt. Ad hæc dicimus non eſſe ſufficiens ueritatis teſtimonium, quod aliqui doctores ita eum locum expoſuerunt. Siquidem plæraq; alia in huiuſmodi translationibus inuenies, uel per librarios corrupta, uel per interpretes non recte translata, quæ tamen ſancti doctores, literam quam repererũt, ſecuti, iuxta eandem literam conati ſunt exponere, & ita expoſuerunt, ut aliquando, quamuis literæ ueritatem non fuerint ad ſecuti, ueram tantum ſententiam cum ſumma ſapientia excerpſerint, nonnunquam etiam ſi aliam ædiderint ſententiã, q̃ authoris extiterit, ita tamen acutam & grauem, & luculentam ædiderint, ut ipſa, & non alia uideatur eſſe debere. Equidem fateor Auguſtinum uirum ſublimis ingenii per Sic hunc locum expoſuiſſe, & quidem grauiſſimis acutiſſimiſq; rationibus, hoc autem non ſatis eſſe ad perſuadendum ita debere ſcribi, ex eodem doctore manifeſtiſſime probabo.

Auguſtini inſignis lapſus.

Is enim locum illũ Epiſtolæ primæ ad Timotheum exponens, ubi apud Græcos ſcribitur, πιςὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, hoc eſt, fidelis ſermo, & omni acceptiõe dignus. Ita eñ Hieronymus quoq; hunc locum interpretatus eſt. Humanus, inquit, ſermo, quid ita? quia ita tunc ſcriptum repererat, & ſic per interpretem fuiſſe translatum, tantoq; acumine

& elegan

& elegantia ac grauitate ſententiarum eum locum exponens illuſtrat atque exornat uir ille ſapientiſſimus atque ſanctiſſimus, ut nemo crederet aliter ſcribi debuiſſe, præſertim quid apud Græcos ſcribatur ignorãs. Nulla quippe apud illos uocabuli huius ambiguitas. Siquidem πιστὸς fidelis ſine dubitatiõe ſignificat, quemadmodum & πίστις fides dicitur, nec aliqua eſt ſimilitudo huius uerbi πιστὸς cum ea dictione Græca, quæ humanum ſignificat, & tamen ita ſæpe eo in loco replicat hoc uerbum Apoſtolus, ut uehementer admirer, quo pacto qui primus hoc in Latinum mutauit eloquium, num a Græcæ uocis ſignificatione diſceſſerit. Quid enim commune habet humanus cum fideli? Hieronymus poſtea hoc, ut plæraque alia correxit, & Græcam uocem repræſentans, fidelis ſermo ſcripſit, non humanus, quo fit, ut nec Latino cuiquã dubium eſſe debeat, erraſſe illum, qui pro fidelis humanus antea ſcripſerit, contra Hieronymi, qui Græcæ linguæ peritiſſimus fuit, iudicium: Hunc tamen ſiue imperiti interpretis ſeu dormitantis errorem librarii, ita ſcite, grauiter ac ſapiẽter exponit ſummum illud Auguſtini, acutiſſimũque ingeniũ, ut quẽadmodum ſupra diximus, difficile ſit exiſtimare, aliter dici debuiſſe, niſi quis ab authore dictum fuiſſe perſpexerit. Quod ut facilius intelligatur, libet ipſa Auguſtini uerba, quæ in ſermone de uerbis Apoſtoli ſcripſit, inſerere. Ex Auguſtino. Audiuimus, inquit, Beatum Paulum Apoſtolum, dicentem: Humanus ſermo,

& omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus uenit in mundū, peccatores ſaluos facere, quorū primus ego ſum. Humanus ergo ſermo, et omni acceptione dignus. Quare humanus, et nō diuinus? Proculdubio niſi iſte humanus ſermo & diuinus eſſet, dignus omni acceptione non eſſet. Sed ſic eſt ſermo iſte humanus & diuinus, quomodo eſt ipſe Chriſtus & homo & Deus. Si recte intelligimus ſermonem iſtum non ſolum humanum eſſe, uerumetiam diuinum. Quare Apoſtolus humanum dicere maluit, q̄ diuinum? proculdubio enim qui non mentiretur, ſi diceret diuinum, non ſine cauſſa maluit dicere humanum, hoc ergo elegit, per quod Chriſtus in mundū uenit. Venit em̄ per quod homo erat, non per quod Deus erat. Semper hic erat. Vbi em̄ non eſt Deus, qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. Chriſtus certe eſt ſapientia & uirtus Dei, de qua dicitur: Attingit a fine uſq; ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Ergo in hoc mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Et hic erat, & uenit: hic erat per diuinam maieſtatem, uenit per humanam infirmitatem, quia ergo uenit per infirmitatem humanam, ideo prædicans aduentum eius, dixit humanus ſermo. Nō liberaretur humanum genus, niſi ſermo Dei dignaretur eſſe humanus. Nam & homo ille dicitur humanus, qui ſe exhibet homini, & maxime qui hoſpitio ſuſcipit hominem. Si ergo humanus dicitur, qui in domo ſua ſu-

ſcipit

ſcipit hominem, q̃ humanus eſt, qui in ſe ſuſcipit hominem? Ergo humanus ſermo, & omni acceptione dignus. Vides ne ut locum hũc ſanctiſſimus doctor grauiter luculenterq; exponit, ubi tamen, Hieronymo teſte, non recte humanus, ſed fidelis dicendum eſſe exploratum? Non eſt igitur ſufficiens ueritatis argumentũ, ideo ſic ſcribendum aſſerere, quia eum locum Auguſtinus & nõnulli alii doctores ita expoſuerunt, Hieronymum autem ita exponentem non meminimus legiſſe. Patet hoc idem illius, quem ſupra memorauimus, Nicolai Bibliothecę ſuffraganei uerbis, qui poſt multa quæ commemorauit, mendoſe uel translata, uel per librarios ſcripta, addit poſtremo, Quorum mendaciorum nonnulla etiam expoſita reperiſſe me memini. Ex quibus uerbis apparet, potuiſſe aliqua a doctoribus exponi, qui linguam, unde translata fuerant, ignorantes literam, quam reperiebant neceſſario ſequebantur, & nihilominus eſſe mendoſa. Ad hæc accedit, quod cum ſacræ literę ſicut ſupra dictum eſt, tantę ſint profunditatis, ut uarios ſenſus, multaſq; & diuerſas ſuſcipiant expoſitiones, non eſt mirabile exiſtimandũ, ſi præter ueram alicuius authoritatis ſententiam, alia minus recta diuerſis rationibus ita defendatur, ut recte uideatur ex omni parte conſiſtere. Etenim cum in cęteris diſciplinis omnibus uoces tantummodo ſint, quæ res ſignificent, hoc proprium eſt ac peculiare ſcripturę ſacræ, quod nõ modo in ea uoces res ſignificant, ſed etiam

Proprium ſcripturæ ſacræ.

res per huiuſmodi uoces ſignificatæ, res alias ſignificant. Hinc eſt quod non modo iuxta literam, ſed allegorice & moraliter, & anagogice ſacram ſcripturam exponunt, ita ut quæuis eius particula ad aliquē iſtorum ſenſum reduci poſſit. At ubi hiſtorica ſeu literalis expoſitio proſequenda eſt, niſi uera ſit litera, ſenſus quoq; claudicet neceſſe eſt. Quod uero ſecundo loco aſſerūt, nihil prorſus in ſcriptura ſacra innouandum eſſe, impiumq; eſſe, ex ea imminuere aliquid, uel mutare, an ita ſit, Hieronymus ipſe reſpondeat, qui ut ſupra retulimus, nō ſolum mutaſſe, ſed emendaſſe ſe ac correxiſſe profitetur, quæ a pręcedentibus interpretibus male dicta inuenit, uel a præſumptuoſis emendata peruerſius, uel a librariis dormitātibus addita uel commutata. Neq; ſolum uetus, ſed nouū etiam teſtamentum, ipſumq; Euangelium tanquam antea corruptum emendaſſe ſe prædicat, ut poſteriores etiam feciſſe ſcriptura eandem iacturam poſt Hieronymum paſſa, ſupra demonſtrauimus. Si igitur non impium ſed pium, imo uero piiſſimū fuit, Hieronymum talia emendare, addendo, ſubtrahendo, mutando, ſi poſterioribus licuit, pro ut certe licuit, quauis ex cauſſa ortos errores corrigere, ex quo tot doctorum uirorum libri fluxerūt, quibus correctorium bibliæ nomen eſt inditum, cur id noſtræ ætatis hominibus non liceat? Audiant itaq; primo Hieronymum, & cæteros qui eum ſecuti ſunt, Eccleſiæ doctores impios dicere, & tunc nos quoq; eiuſdem criminis

Correctorium Bibliæ.

criminis reos peragant. Sed hæc certe aut rudium hominum uerba ſunt, aut maleuolorum, maleq; dicentium. Nūc ad illud quod tertio loco poſuerunt, argumentum reſponſuri. Si cōiunctionem ideo conditionalem dici affirmamus, quod nunquā uera ſit, niſi conditione completa, & regulam hanc, quam tradunt, ut nouam quidem temereq; inuentam, minime ueram aſſerimus. Neq; enim indicatiuo ſiue præſenti, ſiue præterito iuncta, conditionalis ſemper uera eſt,, ſed aliquando etiam falſa, neq; cum ſubiunctiuo poſita, falſa ſemper, ſed aliquando uera, prout ex rerum conditiōe falſitas, ueritas ue colligitur. Quod ut manifeſtius intelligatur, quid Grammatici ſentiant, dicemus, deinde quædam ex Dialectica ſubiungemus. Grammatici omnes tam greci quā Latini, & in primis Priſcianus, qui non modo ſequitur Græcos, ſed id ſe facere, multis in locis gloriatur, Si coniunctionem cōtinuatiuam eſſe aiunt, quando enim Græcum ſignificat, eamq; ſicut & reliquas continuatiuas, cum a Græcis ab Apollonio Herodiani patre, inter cauſales connumeratam eſſe, ordinemq; præcedentis rei ad ſequentem ſignificare, cum aliqua dubitatione eſſentiæ rerū, uel ut Græci dicunt, ſine ſignificatione eſſentiæ, ut, Si ſtertit, dormit: & ſi ægrotat, pallet: & ſi Febri uexatur, calet, neq; enim conuerſo ordine in his cōſequentiam ſententiæ ſeruat oratio. Non enim qui dormit, omnino ſtertit, & ſic de cæte

Rerū conditio.

Priſcianus

Si coniunctio.

Apollonius.

P

ris, non irrationabiliter eas cauſales eſſe aiũt. Et con-tinuationis enim & ſubcontinuationis, quemadmodum & adiunctionis & effectionis, per has cauſſa oſtenditur reddi. Continuationis, ut, Si ambulat, mouetur. Cauſſa enim cur mouetur, ipſa eſt ambulatio. Huiuſmodi cauſſales interdum pro approbatiuis poni cõmemorant, quoniam ſcilicet, & id quod dicimus, ita certum apertumq́ eſt, ut impoſſibile ſit, aliter opinari, tuncq́ duntaxat indicatiuo coniungi, ut apud Virgilium, Si quid uſquam iuſticiæ eſt, & alibi, Dii ſiqua cœlo eſt pietas. Indubitatum enim & in cœlo pietatẽ eſſe, & in mundo iuſticiæ aliquid. Hinc in facilem errorem inciderunt aduerſarii mei, putantes quoniam Si cauſſalis pro approbatiua poſita cum indicatiuo coniungitur. Ideo & econuerſo, quoties cum indicatiuo coniungitur, eſſe approbatiuam, quod longe eſt a ueritate, non enim quoties indicatiuo coniungitur, eſſe approbatiua poteſt. Quãuis quoties approbatiua eſt, indicatiuo iungatur. Infinita huius rei exempla ſunt, ſed nobis hæc modo ſufficiant. Si male locutus ſum, inquit Dominus apud Iohannem, teſtimonium perhibe de malo, ſi autem bene, quid me cædis? Si quis hoc loco afferat ideo approbatiuam eſſe Si coniunctionem, quoniam præſenti indicatiuo iungitur, certe & male locutum Dominum afferat neceſſe eſt. Quod ſi male locutus eſt Dominus (quod nefarium eſt ſentire)

cur mox

cũr mox addit, Si autem bene? Et cum de ſe diceret Saluator, Si ego in Beelzebub eiicio dęmonia, quod in Beelzebub eũ eiicere dæmonia fateatur oportet. Qui Si indicatiuo iunctam, approbatiuam uult eſſe oportere, uerum non nobis, ſed hæc nos dicere cogentibus, huiuſmodi blaſphemias imputari uolumus. Similiter apud Virgilium dicitur,

Si datur Italiam ſociis & rege recepto
Tendere, ut Italiam læti, Latiumq; petamus.
Sin abſumpta ſalus, & te pater optime Teucrum
Pontus habet Lybiæ, & reliqua.

Vbi quanquam indicatiuo Si præpoſitio iungatur, non tamen approbatiua eſt, ſed cauſſalis, ſiue conditionalis, neq; enim ſignificat rem certam, unde mox additur, Sin abſumpta ſalus. Sed hæc de præceptis Grammaticis ſuppreſſiſſe ſatis ſit, nunc autem de Dialecticæ referamus. Licet Si coniunctionem conditionalem eſſe, etiam Dialectici fateantur, conditionalem tantum ex ui locutionis nihil prorſus affirmare, nullamq; ſuarum partium aſſerere tradunt, ſed tantum inferre conſequens antecedente confeſſo. Nulla etenim propoſitionis pars, ſiue indicatiuo, ſiue ſubiunctiuo Si conditionalis coniũctio adiungatur, abſolute ſeu categorice ponitur, ſed ſolum conſequens propoſitionem infert, poſito tamen antecedente conditionaliter, & non alias, ideo nullius partis ueritas ex totius ueritate poteſt inferri. Quis enim ſanæ

Ex Dialecticis.

mentis auſit dicere, quoniam ueræ ſunt huiuſmodi propoſitiones, Si ſol eſt ſupra terram, dies eſt: &, Si homo currit, animal currit, idcirco & antecedentia, uera eſſe, ſcilicet quod ſol ſit ſupra terram, & homo currat. Itaq; inter illas propoſitiões, in quibus Si indicatiuo adiungitur, & eas, in quibus adiũgitur ſub iunctiuo, non hoc intereſt, quod illę quidem certitudinem, hæ uero ambiguitatem habeant, ſed quod illarum principales partes ſeorſum acceptæ, atq; per ſectum, & affirmant negant ue aliquid, inſtar propoſitionum categoricarũ, quæ uerum falſum ue ſignificant. Etenim ab hac propoſitione, Si Socrates febri uexatur, ablata Si coniunctione, reliqua pars, quæ eſt Socrates febri uexatur, categorica efficitur propoſitio, & uerum falſum ue ſignificat. Illarum uero partibus hoc minime contingit. Nam ſi ab hac propoſitione, Si Socrates curret, Si coniunctionem abſtuleris, reliqua pars, quæ eſt Socrates curret, nec categorica propoſitio eſt, nec aliquid affirmat negatue, ſed ut falſum uel uerum ſignificet, ſenſumq; perficiet ex aliis dependet partibus. Ex his ergo manifeſta ad tertium argumentum aduerſariorum eſt reſponſio. Siquidem hæc propoſitio, Si eum uolo manere donec ueniam, non ideo certum ſignificat, quia indicatiuo coniungitur propter eas, quas diximus, rationes. Falſa eſt igitur aduerſariorum concluſio, quod ſcilicet particula illa ſignificet, ac ſi diceretur, Sic eum uolo ma

lo ma

lo manere, quippe ſallacia cōſequentis eſt. Nec em̄, ut ſupra dictum eſt, cōuertitur, necq; uere poſſumus dicere, quoniam cum approbatiua eſt, ſi indicatiuo coniungitur, approbatiuam eſſe. Sed ut iam quartū aduerſariorū argumentum aggrediamur, dicimus minorē falſam eſſe. Etenim ſatis a nobis ſupra oſtenſum eſt, continuatam adhuc uitam Iohannis Baptiſtæ dubii quidem habere plurimū, certi uero nihil, mortem uero eius plus certi habere, q̄ dubii. Aduerſarii uero in hoc præcipue fundant argumentum, ꝙ nulla ſit de Iohannis morte dubitatio. Quod uero ad confirmationem opinionis ſuæ, exemplum adducunt die Veneris carnes edentis. Quid aliud dicendum eſt, q̄ quod paulo ante retulimus, ueritatē uel falſitatem rei huiuſmodi propoſitionem uel certam facere, uel ambiguam. Enimuero qui tali die carnibus ueſcitur, ſi uerum fateri uelit, & increpanti ita reſponderit, Si comedo quid ad te? Comedere ſe actu affirmat, quid ſi idem dicatur non comedenti? Nonne & ille ita reſpōdebit, Si comedo quid ad te? Non quidē ut ueſci ſe carnibus fateatur, ſed ut falſo arguentem irrideat, & iniuſtum accuſatorem irritet atq; contemnat. Quid ſi eo die comedens carnes, ab accuſatore ſuo prouocatus, ita reſpōdeat, Si comedo uel non comedo, quid ad te? Recta certe locutio erit, an ideo dicemus, quoniam conditionalis indicatiuo coniungitur, approbatiuam eſſe, uerumq; eſſet, ꝙ

ille carnes edat, & non edat, id uero ne inſani qui‑
dem faterentur. An uero dicemus unam quidem
partem ueram eſſe, alterã falſam? Falſum igitur erit,
quoties Si indicatiuo coniungitur, eſſe approbati‑
uam. Quod uero aduerſarii uelut tacitæ obiectioni
reſpondentes, non uim uerborum & ſenſum intelle
xiſſe Dominũ, ſed negare Euangeliſtam, aiũt, illum
huiuſcemodi uerba protuliſſe, inepta ſane & pueri‑
lis Euangeliſtæ ſententia foret, ſi ſciens Dominum
uelle ſe in hac uita manere donec ueniret, condiſci‑
pulos ueluti falſa opinantes redargueret, idq; dun‑
taxat prolatione uerborum, in quo illi quidem miri
fice forent laudandi, nimio acumine ingenii ex ambi
guo ſermone ueram elicientes ſentẽtiam. Quos con
tra Chryſoſtomus falſæ de ſe opiniõis refert ab Euan
geliſta fuiſſe correptos, quod cæteri quoq;, qui eum
uita functum putant, proculdubio dicerent: Dicere
præterea per ea uerba, Sic eum uolo manere, uolu‑
iſſe Chriſtum ita manere Iohannem, ſed Petrum re‑
darguere, minime ad ſe pertinentia quærentem, pu
erili potius contentioni, uel argutuli Sophiſtæ falla
ciis, quàm Domini noſtri Ieſu Chriſti grauitati &
ſapientiæ conuenit. Sed eſto ſane ut dicitur, nonne
hoc ſuperioribus dictis repugnat? Etenim ſi uerba
duntaxat Euangeliſta negat, ut dictum eſt, ſenſum
igitur concedit, dixit ergo eum Chriſtus non mori‑

turum

turum, quod ſi ita eſt, quomodo hæc duo conſta/ bunt? quod & eum non moriturum dixerit Chri/ ſtus, & quod non ideo dixerit, quod ita uellet, ſed ut Petrum redargueret arcana quærentem. Demum, quis non uideat quartum aduerſariorum argumen tum huic ſolutioni contrarium eſſe? Siquidem illic dicunt proculdubio Iohannem adhuc ſe manere; hic uero, non ideo ſic dixiſſe Dominum, quod ita uellet, ſed ut Petrum increparet. Nam quod poſtre mo addunt, moriendum potius eſſe, ꝙ quicquam de ſacra ſcriptura cõmutandum, neq; poſſe eſſe catho/ licum, qui hunc Euangelii locum commutare præ/ ſumpſerit, adduntq; eum, qui hoc auſus fuerit, eti/ am peiora facturum, ſi ei authoritas & uires acceſſe/ rint, & ſi talia ſint, quæ nos ad riſum potius moue/ ant, quàm ad reſpondendi laborem ſuſcipiendum, tamen ne hanc quoq; partem intactam præteriiſſe uideamur, Hieronymum, Auguſtinum, cæteroſq; & ueteres & nouos doctores opponimus, qui cum nõ modo Catholici, uerumetiam ſanctiſſimi fuerint atq; habeãtur, multa tamen & in ueteri ex Hebræo, & in nouo teſtamento ex Græco fonte edocti, muta/ re, demere, addere, corrigere, emendare, reſecare, reformare, & ut eorum uerbis utar, readdere non erubuerunt, quemadmodum in ſuperioribus ſatis ſuperq; a nobis oſtenſum putamus. Verum ut ali/

quando dicendi finem faciamus, diſſolutis iam atq; reſciſſis aduerſariorum argumentis, dicimus, ingenueq; teſtamur, licere cuiuis, tum ueritate rei, tum Græcæ atq; originalis linguæ concordia freto, abſq; ullo metu, aliquo ue iniuſtæ calumniæ periculo cum ſancto Euangeliſta, Græciſq; doctoribus, Si eum uolo manere donec ueniam, legere atq; proferre, mulie bribus minis et uanorũm hominum iurgiis contemptis, ac pro nihilo habitis. Libet autem in calce orationis quaſi ſignum, ut aiunt, imprimere ſermoni, & ueluti in aſylum contra omnes oppugnantes nos, recipere. Eia igitur eat, progrediaturq; in medium egregius ſacrarum literarũ interpres, integerrimus uir Hieronymus, & quaſi ueritatis ac iuſticiæ propugnator, quomodo ipſe hunc locum tranſtulerit, oſtendat. Hic in ea, quam ad Iouinianum de uirginitate ſcripſit, elegantiſſima oratione, Rurſum, inquit, de Petro loquens, poſt auditam ſententiam, quod ab alio cingendus eſſet, & ducendus quo nollet, & crucis illi fuiſſet paſſio prophetata, & ille diceret: Domine quid iſte? nolens Iohannẽ deſerere, cũ quo fuerat ſemper copulatus, dicit ei Dominus: Quid ad te, ſi eum uolo ſic eſſe? Quis amplius alios teſtes citat? Quis aliud deſyderat teſtimonium? cum Hieronymum ita audiamus dicentem, Si eum uolo ſic manere? Quid enim aliud eſt ſic eſſe, niſi manere?

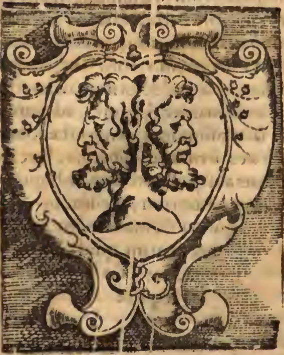
Nam ita

Nam ita dicere, Sic eum uolo, ſic eſſe, nemo auderet, niſi barbarus. Manifeſtum eſt igitur, & antiquiores Hieronymo interpretes, qui Sic pro Si ſcripſerunt, niſi librariorum menda fuerit erraſſe, cum Hieronymus ipſe, Si uolo, dixerit, & eos qui Hieronymum ſunt ſecuti, priſtino uſu corrupti ſermonis præualente, uel imperitorum præſumptione, uel incuria librariorum, pro Si Hieronymiano, Sic illud priſtinum continuatis temporibus conſcripſiſſe. Sed nos quidem cum Hieronymo, cum ſynceritate Græcæ ſcripturæ, cum Græcis doctoribus, ut fas eſt, ſentientes, Si eum uolo manere, legamus, ad gloriam eius, qui per ſacratiſſimum Euangeliſtæ Iohannis os Græco ſermone ſcribentis, hæc loquens abſque ulla prorſus ambiguitate uerborum, Si eum, inquit, uolo manere donec ueniam, quid ad te? Tu ſequere me.

·FINIS.

ſi4 p. 3

HAGANOÆ APVD IOHAN
nem Secerium excudebatur, Anno à Chriſto
nato M. D. XXXII.
Menſe uero Februario.

618412